

Bílé - Biele Karpaty

2/2021

50 Kč / 2 €

Ohňostroje

Vrbovčianska izba

*Ferdinand
Bučina*

Kočka divoká

Voskovky

Obnova lesa

Podzim / Jeseň

- 1 Pod Žitkovským vrchem (Foto Jiří Zerzán)
- 2 Pavučina (Foto Šárka Húšťová)
- 3 Hloh (Foto Jan W. Jongepier)
- 4 Hřib smrkový (Foto Alois Kozubík)
- 5 Ráno na Čertoryjích (Foto Ladislav Frolka)

Obsah

ÚVODNÍK	
O našem snažení	1
NÁŠ ROZHOVOR	
Mrtvé dřevo znamená život	2
AKCE V BÍLÝCH KARPATECH	
Centralparks se rozjždí	4
Kratochvíle bez rozumu	5
OVOCIE NAŠICH DEDOV	
Bielokarpatský ovocný poklad vo filme	6
AKCE V BÍLÝCH KARPATECH	
Výstava	7
Z KRONIKY	
Cihla	7
Žně v Javorníku očima Ferdinanda Bučiny	8
PORTRÉT	
Vlasta Grycová	10
Naše múzeá	
Vrbovčianska izba	12
ZPRÁVY ZE SPRÁVY / SPRÁVY ZO SPRÁVY	
Setkání bělokarpatkých starostů	13
Príbeh objavovania Landrovskej jaskyne	14
AKO SA DO HORY VOLÁ	
Obnova lesa na lesnom celku Ľuborča	15
TAJEMSTVÍ PŘÍRODY / TAJOMSTVO PŘÍRODY	
Voskovky – houbové orchideje	16
Kočka divoká – záhadný obyvatel karpatských lesů	18
TURISTA DOPORUČUJE	
Na běžkách pod Javořinou	19
Malanský hrant	20
RECENZE	
Primáš ze Žitkovce	20
Publikace o Kopanicích	21
POHÁDKA	
O tom, kde se na Zemi vzaly vážky (2)	22
PRO CHYTŘÉ DĚTI	
Podzimní soutěž o tričko	23

O našem snažení

Krajina Bílých Karpat je jednou z nejzachovalejších u nás. Na rozkvetlých loukách, jejichž rostlinná společenstva patří mezi nejbohatší na světě, propadneme snadno dojmu, že to s biodiverzitou u nás není zas tak špatné. A ve stínu rozlehlých bučin zapomeneme i na varující zprávy o prohlubující se klimatické změně. Stačí ale sestoupit z hor na jejich úpatí a rychle se ocitneme tváří v tvář mnohem drsnější realitě.

Plochy kukuřice a pšenice od obzoru k obzoru (taky jste slyšeli tu pohádku o maximálně třicetihektarových lánech?), remízky a aleje téměř chybějí, na podzim si vítr vesele hraje s ornici a voda vymílá na svazích hotové kaňony. Jako na houpačce – z ráje se ocitnete v jakémsi předpekli a rychle propadnete skepsi. To bychom ale neměli, protože tuhle planetu máme jen jednu a žádnou novou už nedostaneme – na rozdíl od jakéhokoli spotřebního zboží (kde se od nás očekává, že si nejspíše hned po uplynutí záruční lhůty koupíme nové).

Když vynecháme ty lhostejné, většina lidí dojde k závěru, že by se měl o nápravu postarat stát (často říkáme politici). V lepším případě si přečte volební programy a snaží se vybrat ty, kteří píší o životním prostředí hezky. To je samozřejmě také velmi důležité, ale z dlouholeté vlastní zkušenosti si troufám říct, že nedostatečné. Politika se stále více přesunuje do virtuální oblasti, kdy se lidem říká, co zrovna vychází v průzkumech veřejného mínění. Proto je neméně důležité, aby byl náš názor slyšet. Až vyjde v průzkumech ochrana životního prostředí opravdu jako priorita, možná se bude něco měnit i nahoře.

Bylo by ovšem chybou čekat jen na to, co se bude dít v nejvyšších sférách. Celá

veřejná správa má řadu možností jak věci měnit k lepšímu a je vidět, že řada lidí v krajích a zvláště na obcích tak opravdu činí. Něco málo se o tom dočtete i v příspěvku o setkání bělokar-patských starostů. Ti patří i v rámci celé republiky k těm neaktivnějším, což dokládá nejen počet žádostí v Operačním programu životní prostředí, ale i probíhající pozemkové úpravy nebo péče o zeleň v obcích. Zvláště pozemkové úpravy jsou jedinečnou šancí ozdravit krajinu v celém katastru. Neděje se tak ovšem automaticky – výsledek se dostaví jen v případě mimořádného nasazení jednotlivců, kterým jde o věc (viz *Náš rozhovor* s lipovským radním Bohumilem Jagošem).

Na úrovni obce je možností pozitivně ovlivnit životní prostředí celá řada. Ať už jako aktivní občané nebo členové spolků, které mají své nezastupitelné místo i na úrovni celostátní. Osobně mám velmi dobrou zkušenost s komisí životního prostředí, která je poradním orgánem rady města (obce). Člověk si sice občas připadá jako Sisypfos, když na některý problém upozorňuje podešáté, ale demokracie je bohužel zdoluhavá. Přesto se nám daří posunovat kupředu desítky malých i větších témat. Jen namátkou – nový způsob kosení trávníků (méně často a na vyšší pokos), revitalizace říčky protékající městem, obnova polních cest a výsadba stromů kolem nich, úprava pachtovních smluv při pronájmu zemědělských pozemků (možnost získat každoročně část ploch pro výsadbu zeleně), odbornější péče o zeleň, obnova naučné stezky...

Vedle těchto významnějších počínů se ale snažíme i o drobnosti, jako je například polep skleněných zastávek na ochranu ptáků před nárazy, budka pro poštolky přímo ve městě, hromádky listů na zimu pro ježky, hmyzí domečky a velké krmítko v parku (z důvodů praktických i výchovných).

A potom je zde neuvěřitelná škála možností, které máme jako jednotlivci. Každý z nás může vysadit strom, vyko-

Biopásky dokáží rozčlenit velké půdní bloky a zároveň významně zvyšují biodiverzitu. (Foto Radek Severa)

pat si na zahradě tůňku, vybudovat úkryt či přibýtek pro drobné živočichy a hmyz. Můžeme pronajmout pozemek zemědělci, který na něm bude slušně hospodářit, podporovat místní farmáře a jejich regionální produkty. S podobně smýšlejícími lidmi můžeme založit spolek a věnovat se péči o ostrůvky přírody ve svém okolí, uklízet odpadky, formou přednášek nebo exkurzí šířit osvětu mezi spoluobčany. Možností je opravdu mnoho a určitě bych při pokusu o úplnost něco důležitého zapomněl.

Možná si někdy řeknete, jestli mají takové aktivity smysl, když jsou varování vědců před následky klimatické změny i ztráty biodiverzity stále dramatičtější a představitelé nejvlivnějších zemí přesto váhají s výraznější akcí. Takové úvaze se asi nelze vyhnout, ale pořád jsem přesvědčen, že každý čin má smysl. Přece i velké řeky vznikají z malých pramíků a přítoků a než dospějí až k moři, trvá jim to někdy zatraceně dlouho.

Libor Ambrozek

Listnatý strom může na svém pozemku vysadit každý. (Foto Libor Ambrozek)

Mrtvé dřevo znamená život

Ing. Bohumil Jagoš (*1966) je milovníkem a ochráncem přírody srdcem i duší. Od roku 1997 je zaměstnancem Správy Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty, kde dnes vede oddělení ochrany přírody a krajiny. Pro přírodu však dělá hodně i ve svém volném čase, zejména v okolí svého bydliště v Lipově.

Foto Anastázie Jagošová

Co obnáší práce ochránářského lesníka?

Původně jsem měl na Správu nastoupit na pracovní místo zoologa, ale když jsem předložil diplom a zjistilo se, že mám lesnické vzdělání, dostal jsem náplň napůl zoologa a napůl lesníka. Dnes mám na starosti lesy na celém území CHKO.

Hlavním úkolem Správy je do lesního hospodaření prosazovat zájmy ochrany přírody. Například při projednávání lesních hospodářských plánů usměrňujeme druhy stromů, které budou při obnovách porostů sázeny, nebo požadujeme, aby těžba vybraných porostů probíhala později, než je v praxi běžné. Také zpracováváme žádosti vlastníků lesa za újmu na hospodaření, která vznikla na základě našich požadavků.

Velkým tématem dnešní doby je ponechávání mrtvého dřeva v lesních porostech. Jedná se o výstavky stromů, zlomy, pahýly či stojící nebo ležící mrtvé dřevo, které zůstává v lese až do svého rozpadu. Tento požadavek ze strany ochrany přírody se daří v poslední době dobře naplňovat zásluhou finanční kompenzace za ponechanou dřevní hmotu. Objem mrtvého dřeva se díky tomu v našich lesích po-

stupně navyšuje. Vzniká tak nepostradatelný biotop pro řadu bezobratlých živočichů, ale i pro houby nebo ptáky.

Kolik máme v Bílých Karpatech lesů, do kterých se vůbec nezasahuje, které se nechají přirozenému vývoji? A plánuje se jejich výměra rozšířit?

Jsou to tři rezervace v severní části CHKO – PP Chladný vrch, PP Okrouhlá a PR Sidonie, dále část starších porostů v PR Hladké nedaleko Lopeníka a potom zejména NPR Javorina. Tato území jsou ještě v severní části CHKO doplněná o několik roztroušených starých porostů kvůli výskytu tesaříka alpského. Celkem se jedná asi o 210 ha lesa.

Cílem Správy CHKO Bílé Karpaty ale není za každou cenu zvyšovat výměru bezzásahového území. Chceme zejména zlepšovat stav lesů po celém území CHKO – mimo jiné, jak jsem říkal, navyšováním množství mrtvého dřeva i v hospodářských porostech.

Jaký je tvůj pohled na zásahové lesy?

Dnes se hodně mluví o pařezinách, ale zdá se mi, že si každý pod tímto pojmem představuje něco jiného. Měli bychom si nejprve přesně definovat cíl, kterého chceme dosáhnout. Mě fascinují třeba lesy s mohutnými stromy, ve kterých dříve probíhala pastva. Takový les lze vidět například v lokalitě Paličky u Javorníka, kde se nyní pastva znovu obnovuje. To se ale nebavíme o lese v pravém slova smyslu, protože to jsou pozemky mimo lesní půdu.

Za jedny z nejkrásnějších lesů v Karpatech považuju lesy na Korytňansku v lokalitě Hluboček. Jsou to lesy s mimořádným podílem starých košatých stromů, vysokou druhovou

pestrostí a velkou věkovou rozrůzněností. Bohužel ani tento komplex lesa se v minulosti nevyhnul necitlivým lesnickým zásahům, kdy vznikaly holiny a byly vysazeny nepůvodní druhy dřevin, zejména smrk. Podobná místa jako je Hluboček lze ale v Karpatech nalézt na více lokalitách.

Tvým dlouholetým koníčkem je ornitologie. Zaměřuješ se přitom na určitou oblast nebo skupinu druhů?

Zajímá mě výskyt zajímavých ptačích druhů nejen v bezprostředním okolí mého bydliště, ale na celém území Bílých Karpat. Už od dětství mám nejbližší k dravcům a sovám. Těší mě, že už i v našich Karpatech se lze setkávat se vzácnými druhy dravců, zejména orlů, což dříve patřilo spíše do říše nenaplněných přání. Ale ani dnes to nemají tito majestátní ptáci jednoduché, neboť jsou opakovaně nezákonně stříleni a tráveni.

Kdybys měl vybrat ptačí druh jako ikonu Bílých Karpat, který by to měl být?

Takových druhů mě napadá více. Pro bělohorské louky by to mohl být strnádka, ale také třeba ostříž lesní. Pro lesy Bílých Karpat bych vybral strakapouda bělohřbetého, protože podle mě nejlépe charakterizuje jedinečnost a zachovalost místních lesů.

Již delší dobu jsi také aktivní v místním politickém životě. Měl jsi jako lesník, ornitolog, ochránář v obci Lipov možnost prosazovat opatření příznivá pro přírodu a krajinu?

V komunální politice jsem aktivní od roku 2006, kdy jsem byl zvolen do obecního zastupitelstva, kde jsem od začátku vní-

Mrtvé dřevo (Foto Bohumil Jagoš)

Mokřad v lokalitě Lipovský rybník (Foto Bohumil Jagoš)

mal, že komunální politika stojí především na zlepšování podmínek pro život občanů přímo v obci. Samotná krajina a přírodní prostředí bylo, stejně jako v jiných obcích, na samém okraji zájmu.

Proto jsem se na tuto neřešenou oblast zaměřil. Díky práci ve svém oboru jsem postupně získával poznatky o historickém vývoji zdejší krajiny a také o zaniklých přírodních lokalitách. První změny v krajině jsem začal realizovat drobnými projekty financovanými z Programu péče o krajinu, ale stále více jsem si uvědomoval, že to chce komplexnější řešení.

To však není jednoduché. Jak jsi k tomu přistupoval a kde se na to vzaly peníze?

Někdy kolem roku 2005 byly u nás zahájeny komplexní pozemkové úpravy, ale čekalo se na přidělení financí z veřejných zdrojů na jejich skutečný rozjezd. Toto zpoždění mi pomohlo se dobře připravit. Namaloval jsem si celý katastr a označil jsem místa, kde to chtělo výsadby, zatravnění, biokoridor, mokřad a tak dále. Východiskem byl stabilní katastr z doby druhého vojenského mapování. Jsou to krásné romantické mapy se spoustou zajímavých míst, která později postupně zanikla.

Velmi mě lákalo směřovat obnovu krajiny návratem do starých časů, ale brzy jsem zjistil, že už to reálně nejde. Dnešní krajina prošla tolika zásadními proměnami, které člověk musí brát v úvahu. Jaký má třeba smysl obnovit staré cesty, když je dnes území prořízlé železniční tratí?

Vyšel jsem tedy ze stávajícího fungování krajiny a zastupitelstvem jsem nechal schválit mapku katastru s navrženými změnami v krajině. Ta se posléze stala

podkladem pro projektanty komplexní pozemkové úpravy, kteří začali zpracovávat plán společných zařízení a tuto naši vizi naplňovat. Samozřejmě že to naráželo na spoustu překážek, které bylo třeba postupně a trpělivě odstraňovat a vykomunikovat. Nakonec se podařilo na většinu navržených lokalit umístit obecní pozemky – což je a bylo pro následnou realizaci klíčové.

Jakou si máme dělat představu o rozsahu prací?

Největším dílčím projektem byla obnova lokality Lipovský rybník, mezi Lipovem a Blatnicí. Původní bývalý rybník měl rozlohu padesát ha a nově zde byl vytvořen asi osmnáctihektarový pozemek, na kterém byl vybudován mokřad. Dále bylo zalesněno téměř dvacet hektarů orné půdy, a to zejména v lokalitě Háj, kde byl na začátku 20. století původní les vykácen a rozparcelován na ornou půdu. Rovněž jsme realizovali výsadbu a zatravnění ve všech navržených biokoridorech

Strakapoud bělohřbetý (Foto Enrico Gombala)

a biocentrech ve vlastnictví obce. Celkem tak bylo v Lipově na zprůrodnění prostředí vynaloženo asi 30 miliónů korun.

Vytvořit tak velký mokřad na orné půdě asi není žádná legrace. Jak to vše probíhalo?

Rybník byl vypuštěn už v roce 1813, pak bylo toto území dlouho hospodářsky nevyužíváno nebo jen částečně jako koňská pastvina. Od konce 19. století se však postupně odvodňoval a rozděloval na spoustu malých parcel. Tato situace byla v rámci pozemkových úprav výzvou, protože všichni vlastníci těchto parcel museli dát

souhlas s přemístěním svých pozemků. To se podařilo jen díky dobře zvládnuté komunikaci.

Navíc bylo velké štěstí, že jsme hned po schválení komplexních pozemkových úprav mohli projekt začít realizovat z Operačního programu Životního prostředí. A tak do dvou let byl mokřad vybudovaný, napustila se voda a všechno vypadalo ideálně.

Jenže... spontánně vytvářená meliorační síť byla tak složitá a komplexně nepodchycená žádnou mapou, že se nám voda začala ztrácet, až byl mokřad úplně na suchu. Dlouho jsme hledali, než se podařilo hlavní příčiny úniku najít a ztrátu vody zastavit. Ale pak nastalo suché období a zase nešlo území naplnit vodou. To nebylo snadné období, kdy vedení obce muselo čelit obviňování, že na mokřad byly zbytečně vynaložené velké peníze.

A jak lipovský mokřad vypadá dnes?

Od loňského roku se zdá, že se situace ustálila a voda se do mokřadu vrátila. Je třeba počítat s tím, že se jedná o mokřad, není to rybník, takže vodní hladina bude kolísat, což – kromě samotného vodního prvku – má svůj význam pro přírodu. Je zajímavé, jak se téměř okamžitě poté, co tam voda nastoupila, v té původně vyprahlé krajině objevily kuňky žlutobřiché, oba druhy ropuch, skokani zelení, dokonce i čolci, ale i nespočet vodních ptáků jako lysky, potápky malé, čírky, labutě nebo čejky. Okamžitě to začalo žít.

Mokřad teď funguje, jak má, a bude zajímavé sledovat, kam se bude dále vyvíjet a které druhy zde budou přibývat.

Jan W. Jongepier

Centralparks se rozjíždí

V roce 2020 byl v sedmi státech Karpatského oblouku zahájen projekt s názvem *Centralparks* financovaný z programu Interreg Central Europe. Jeho cílem je sladit ochranu přírody s místním rozvojem a zapojit do toho místní obyvatele napříč karpatskými státy. Jak tento projekt prakticky probíhá?

V Česku se VIS Bílé Karpaty letos pustilo do prvních dvou pilotních aktivit. Jedna se zabývá posílením přeshraniční spolupráce, druhá má ověřit Strategii rozvoje místního udržitelného turismu, což je jeden z výstupů projektu *Centralparks*.

Přeshraniční spolupráce

Když jsme 22. července projížděli slovenskou hranicí ve Vlárském průsmyku, zastavili nás slovenští policisté. Musely jsme se legitimovat a prokázat se platným očkováním proti Covid-19. I takto lze zahájit pilotní akci, která spočívá v posílení přeshraniční spolupráce s CHKO Biele Karpaty...

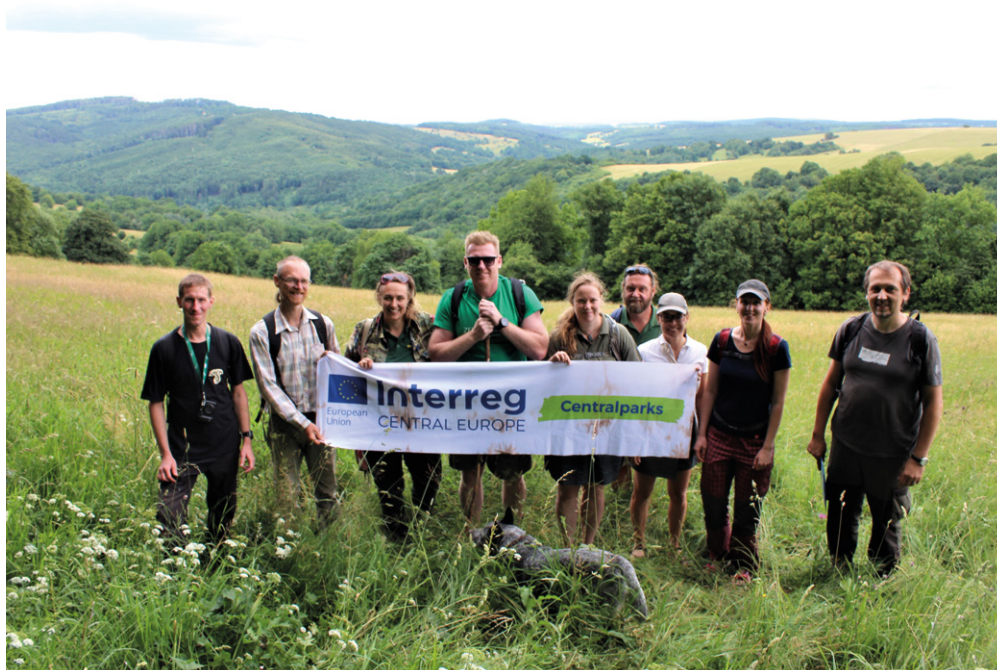
První setkání se uskutečnilo již předtím v terénu, kdy se strážce přírody Michal Pádívý a další slovenští kolegové zúčastnili jedné z exkurzí pro místní průvodce, které VIS Bílé Karpaty již řadu let organizuje. Červenecové formálnější setkání proběhlo v sídle Správy CHKO Biele Karpaty v Nemšové za účasti jejich pracovníků a zástupců Štátnej ochrany přírody SR. V této sestavě jsme si vyměnili informace a zkušenosti se šetrným turistickým ruchem a probírali jsme místní průvodcovství, pořádání exkurze i návštěvnickou infrastrukturu. Hodně času jsme přitom věnovali průvodcovské činnosti.

Setkání přineslo celou řadu námětů nejen na spolupráci, ale i na další setkávání, ať už na české či slovenské straně.

Strategie

Druhá pilotní akce směřuje na region Hornácko, kde chceme ověřit vybrané části jmenované strategie. To obnáší mj. hodnocení vývoje situace na Hornácku několik let poté, co vznikla Koncepce s návštěvnickou veřejností v CHKO Bílé Karpaty (sestavena v souvislosti s přípravou Domu přírody Bílých Karpat).

K tomu se budeme ptát starostů, jak hodnotí současný stav turistické infrastruktury a jak vidí ekonomické, sociální a environmentální stránky turistického rozvoje. Na základě mapy limitů zatížení

Mrtvé dřevo (Foto Bohumil Jagoš)

ní území CHKO Bílé Karpaty (součást Koncepce) chceme také zjistit, která vybraná místa na Hornácku jsou nedostatečně nebo naopak přílišně zatížena. V neposlední řadě nás budou zajímat postoje starostů k vybraným opatřením z mezinárodní strategie. To pomůže odhalit rozdíly ve vnímání těchto opatření mezi různými zeměmi. V další fázi plánujeme i dotazníkové šetření mezi vybranými zainteresovanými (*stakeholdery*) v regionu.

Covid

To, že pilotní aktivitu kolem Strategie rozvoje místního udržitelného turismu zaměřujeme na Hornácko, se jeví v současnosti zajímavé. V průběhu minulého roku i letošní turistické sezóny totiž došlo k určitému přerozdělení turistů v dů-

sledku omezení kvůli pandemii Covid-19. Jednak lidé více preferují dovolenou strávenou ve své zemi, tudíž způsobují větší zátěž na již turisticky exponovaná místa v chráněných krajinných oblastech a národních parcích. Dále došlo k přerozdělení volby regionů. Ukazuje se, že co do ubytovacích zařízení na atraktivitě stoupl region Slovácko, například ve srovnání s Prahou, kde naopak hlásí propad turistů.

Je těžko odhadnout, jak tento trend bude pokračovat, ale je třeba zbystřit a hledat křehkou rovnováhu mezi rozvojem turistiky a zdejším přírodním, historickým a kulturním dědictvím.

**Barbora Duží, Marie Petrů
Veselí nad Moravou**

Udržitelný cestovní ruch (turismus) ...

... vytváří rovnováhu mezi environmentálními, ekonomickými a sociokulturními aspekty turismu. Snaží se minimalizovat dopad na životní prostředí a místní kulturu, aby zůstaly budoucím generacím zachovalé. Zároveň přispívá k vytváření příjmů a zaměstnanosti a k zachování místní přírody.

Kratochvíle bez rozumu

Pouliční výbuch, který o první novoroční noci poškodil několik domů v obci Dolní Němčí, připomněl, že dlouhodobě přehlížený problém zábavní pyrotechniky zasluhuje pozornost veřejnosti i samospráv stanovujících pravidla pro její používání.

Ohňostroje byly v dobách minulých kratochvílí oblíbenou, ale i tak mimořádnou. Nákladnost jejich organizace znamenala to, že nebyly časté, a jejich dopad na životní prostředí byl relativně omezený. Zbohatnutí společnosti, obchodní globalizace a tím pádem i přístupnost tohoto druhu zboží však zapříčinily nekontrolovaný rozmach této zábavy, jež je problematická z ekologických i etických hledisek. Velké množství pyrotechniky je vyráběno v rozvojových zemích, kde často nejsou dodržovány bezpečnostní standardy. Dochází ke zranění lidí, otrávám, výbuchům a úniku jedovatých látek. O využívání práce dětí nemluvě.

Lidské zdraví

Negativa se však týkají i našeho prostředí. Třaskavý zvuk petard, oslnivé záře na nebi a drobný odpad rozestý na místě činu se staly nejen symboly novoročních oslav, ale znakem mnoha veřejných či soukromých akcí pořádaných v průběhu celého roku. Pozitivní dopady po-

Zdroj www.fotolab.cz/blog/

užívání pyrotechniky nechť každý čtenář zhodnotí sám.

Ty negativní jsou zřejmé a zmiňuje se o nich též známá specialista na zdravotní prevenci dr. Margit Slimáková. Jak v jednom ze svých komentářů podotýká, ohňostroje vytvářejí velké množství nezdravého kouře, který ohrožuje všechny zúčastněné vdechováním jemných částic sazí, prachu a kovů. Toto přitom může způsobit například zánět plic, riziko srdečního infarktu, mozkové mrtvice nebo astmatu. Nejohroženější jsou děti, starší lidé a nemocní. I zdraví pozorovatelé však mohou mít přechodné problémy, jako je podráždění očí, nosu a hrdla.

Perchlorát, který je běžnou zplodinou raket, omezuje vstřebávání jódu z krve, a může tak poškozovat štítnou žlázu. Při bezvětrí zůstává znečištění v ovzduší poměrně dlouho a ohrožuje zdraví i po dobu několika dnů.

Hluk ohňostrojů může také ohrožovat naše zdraví. Hlučnost nad 85 decibelů už poškozuje sluch, zatímco výstřel ohňostroje z blízkosti může dosáhnout až 140 decibelů. U epileptiků mohou výbuchy ohňostroje vyvolat i záchvat.

Zvířata

Rizika ohňostrojů se však netýkají pouze lidí. Snad ještě více jimi trpí zvířata, která jsou v mnoha situacích zcela bezbranná. Psi a kočky se velmi lehce zaběhnou a ztratí se, často pak končí v útulcích nebo pod koly aut. Vyděšení tvorové opouštějí

své úkryty, ptáci slepě narážejí do budov a ryby se mohou přiotrávit chemikáliemi, které zůstávají ve vodě. Je prokázáno nižší snášení u slepic, jejichž vajíčka mohou být dokonce vadná. U březích savců způsobují výbuchy potraty.

Regulace

Při výčtu negativních dopadů používání zábavní pyrotechniky je alarmující dlouhodobá shovívavost orgánů státu a řady místních samospráv ve věci pořádání takto problematických zábavních show. Zatímco se vážně vede diskuse o zákazu využívání cvičených zvířat v zoo, k regulaci ohňostrojů, které negativně ovlivňují život statisíců lidí i zvířat, dochází velmi pozvolna. Příkladem by přitom v tomto ohledu měly jít právě obce ležící uvnitř či v blízkosti chráněných krajinných oblastí.

Domnívám se, že na ekologicky citlivých územích by mělo být používání zábavní pyrotechniky přísně zakázáno, a to v průběhu celého roku. Obce a města během roku šetří, ale na ohňostrojích běžně utratí desítky tisíc korun. Občané tak platí za organizaci show, následný úklid a poškození majetku či zdraví. Nápadů, jak využít ušetřené peníze na akce hodné kultivované společnosti, by se přitom mohla najít celá řada. Věřím, že oslavit příchod nového roku či jinou privátní nebo veřejnou událost je možné i vkusnějším a méně problematickým způsobem.

Petr Slinták

Zdroj Facebook

Bielokarpatský ovocný poklad vo filme

Záchrana starých a krajových odrôd sa na slovenskej strane Bielych Karpát naplno rozbehla v roku 2013, kedy Správa CHKO spustila úspešný projekt nesúci názov *Bielokarpatský ovocný poklad*. Ochránári a ovocinári počas neho prešli doliny a kopanice od Starej Turej až po Lednicu a v priebehu dvoch sezón objavili takmer 200 odrôd jabloní a 100 odrôd hrušiek, z ktorých časť neskôr vysadili v genofondovom sade ležiacom na Súši pri Starej Turej.

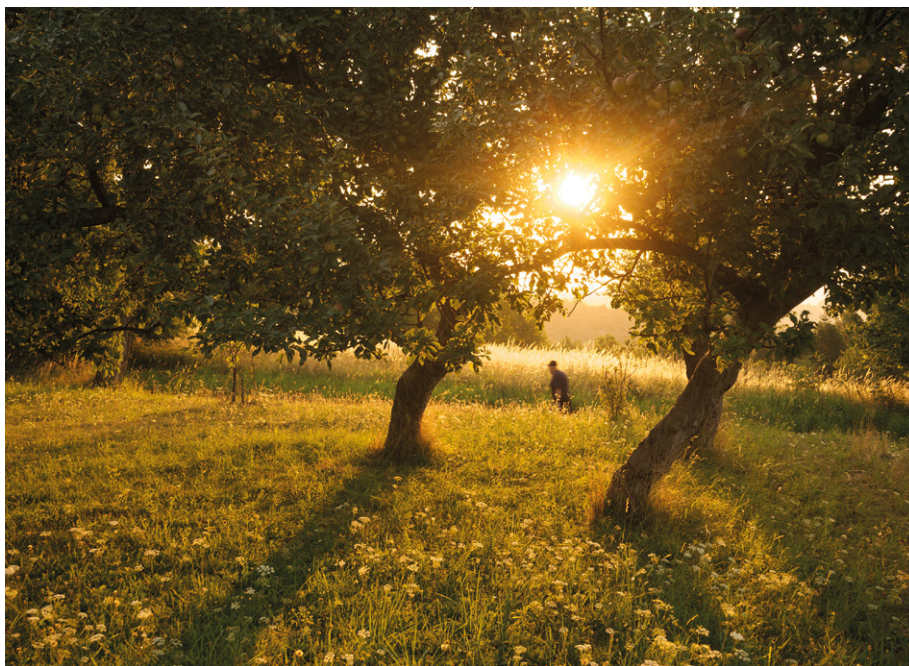

Foto Jakub Cívik

Šesťročná cesta k premiére

Na pozadí aktivít projektu v roku 2015 vznikol aj nápad spracovať túto problematiku vo forme dokumentárneho filmu. Hoci ešte bez jasnej predstavy o podobe filmu som sa preto nasledujúcu jar pustil do nakrúcania prvých záberov s ovocinárskou tematikou. S rôznymi kratšími či dlhšími prestávkami som sa vo voľnom čase venoval filmovaniu bielokarpatských sadov, starých odrôd na stromoch, ale aj krajinárskych záberov so solitérnymi ovocnými stromami. S postupom času sa mi v hlave tvoril základný scenár, ako aj plán nakrútiť do filmu aj rozhovory so zaujímavými ľuďmi, ktorí sa venujú ovocinárstvu v našom pohorí. No a napokon prišlo aj rozhodnutie o názve filmu, ktorý priamo odkazuje na pôvodný projekt, teda *Bielokarpatský ovocný poklad*.

Keď sa na konci roka 2018 na internete zverejnila prvá ukážka z filmu, dúfal som, že sa ho už v ďalšom roku podarí dokončiť. Nepodarilo sa a v roku 2020 navyše nastúpila pandémia, ktorá opäť odďaľovala vznik filmu na neurčito. Avšak túto jar prišlo uvoľnenie opatrení, a tak som sa

rozhodol nakrútiť posledné potrebné rozhovory a film už naozaj dokončiť.

Tentokrát všetko vyšlo podľa plánu a počas leta som dopísal a nahral komentár a napokon celý film zostrihal. Vo štvrtok 16. septembra sme sa dočkali dlho očakávanej slávnostnej premiéry dokumentu, ktorá sa uskutočnila ako inak v srdci bielokarpatského ovocinárstva, teda v Bošáci.

Sedem ovocinárskych statočných

Výsledný film má dĺžku celovečerného dokumentu, teda 54 minút, počas ktorých diváci spoznajú takpovediac sedem ovocinárskych statočných a ich zmysluplné ovocinárske aktivity. Jednou z hlavných tvárí je Ľudovít Vašš, s ktorým som zavítal k vzácnnej hruške Medvovke z Moravského Lieskového. A to nie len raz, ale hneď trikrát, aby sme zachránili jej chutné plody aj pre nasledujúce generácie. Druhým hrdinom filmu je Bruno Jakubec, ktorý divákov priblíži, odkiaľ sa k nám vlastne staré odrody dostali, ale aj to, ako ich naši

predkovia spracúvali a ktoré z nich možno nájsť v genofondovom sade na Súši.

Nežné pohľady v dokumente zastupujú dve Kataríny. Katka Rajčová sa rozprávala o aktivitách a výstupoch pôvodného projektu a botanička Katka Devánová zas o tom, aký majú staré sady prínos pre biodiverzitu. Príbehy štyroch stromov roka zo Zabudíšovej vo filme priblíži miestny rodák Jozef Struhár, a v severnej časti pohoria napokon predstaví svoje aktivity Jozef Figur a Michal Pilný.

Premietanie

Po spomínanej slávnostnej premiére som sa počas prebiehajúcej jesene s dokumentom vybral do viacerých obcí a miest od Starej Turej až po Púchov. Festivalovú premiéru si odkrútil na Horomile v Poľovskej Bystrici a ak pandémie a porotcovia dovoľia, objaviť by sa budúci rok mohol aj na ďalších filmových festivaloch. Rovnako dúfam, že sa ešte podarí film odprezentovať aj v ďalších bielokarpatských obciach na oboch stranách hranice. Dátumy konania premietaní sú priebežne aktualizované na www.jakubcibik.sk a www.facebook.com/bielekarpaty.

Ak by ste sa na žiadne z premietaní nedostali, nemusíte zúfať. Na mojej webstránke si ho totiž môžete objednať na drevenom USB kľúči alebo rovno pozrieť online z pohodlia domova.

Jakub Cívik
Púchov

*Ekológ Jakub Cívik, PhD. (*1993) je absolventom Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a tiež fotografom a filmárom. V roku 2014 natočil svoj debutový film Biele Karpaty - Kráľovstvo strážené Vršatcom.*

Foto Jakub Cívik

Cihla

Prostřihávám stromky a užívám si krásného klidu, který občas naruší auto projíždějící po nedaleké silnici. Najednou zpozorním. Zvuk je poněkud jiný, a co víc, blíží se ke mně. Mezi stromy zahlédnu přijíždět traktor vezoucí stavební suť. Ona to není stavební suť v pravém slova smyslu, ale je to přímo poklad.

Foto Vojtěch Káňa

Poznávám, kdo to je a odkud vzácný náklad pochází. Čekám, až řidič splní svůj úkol a traktor zmizí z dohledu. Pak jdu zvolna k hromadě cihel. Píšu cihel, ale nejedná se o cihly pálené, nýbrž o obyčejné kotovice či, jak se u nás říká, *vepřovice*, které se po několika deštích promění v hromádku žluté hlíny.

Výroba

Tyto po domácku vyráběné kvádrčky si dělali naši předkové ze *slínu*. Rozmíchali jíl s vodou, rozšlapali ho bosýma nohama v *garbovni*, přidali plevy, natlačili do formičky a vyklopili. Dělali si vlastně takové bábovičky, které nechali vyschnout na slunci. Takto získali stavební materiál pro stavbu svých skromných domků.

A právě tyto cihly, nad kterými s obdivem stojím, pocházejí z chalupy mé babičky Františky Káňové z Návojně. Její pravnučka nedávno započala s přestavbou, a tak se několik desítek cihel ocitlo tady na okraji jejich políčka. Většina z nich je poškozená, rozpůlená, otlučená. Nedá mi to a začínám se v hromádce tohoto hnědo-žlutého pokladu přehrabávat. Vždyť je to kousek mé historie a také historie Návojně.

Konečně nalézám, co jsem hledal. Krásnou, zachovalou cihlu (viz foto), byť poněkud nepravidelného tvaru. Beru ji s úctou do ruky a odnáším do auta. Co práce, potu a úsilí stálo mé předky, než si v době krize první republiky vyrobili dostatek těchto cihliček na stavbu svého zděného domečku na Kopanicích.

Doma cihlu opráším a změřím. Má míry jako běžně používané cihly, to znamená 6,5×14×29 cm. Postavím ji na bezpečné místo v suterénu. Hlavně aby nenavlhla a nerozpadla se. V počítači vyhledám fotku zachycující výrobu podobných vepřovic (dole/vpravo/...) a přiložím ji k tomuto pokladu. Není to sice u babiččiny chalupy, ale o kousek dál na Novosádovém řečeném „Ozískovém“, v místech, kde po válce stála *Ozískova sušárna*, převezená od Centner-Mannerů a v součas-

Ozískovi dělají cihly. Asi druhá polovina 30. let 20. století.
Zdroj pozůstalost Anežky Káňové

né době přestavěná na stolárnu. Až při pohledu na fotku si uvědomím, proč zde bývala prohlubeň stejně jako ve dvoře mé babičky. Byla to místa, kde naši předkové kopali tolik potřebný slín.

Uvažuji, že by to mohl být pěkný exponát do návojského muzea, pokud by nějaké existovalo. Vidím to jasně před očima. Ve vitrině na důstojném místě leží cihla, vedle ní zvětšenina fotografie a popisek vysvětlující výrobu tohoto stavebního materiálu v době, kdy Baťa budoval Zlín z pálených cihel, zatímco tady v zapomenutém koutě chudého Valašska lidé mísili, šlapali a sušili vepřovice.

Vojtěch Káňa
Brumov-Bylnice

*Ing. Vojtěch Káňa (*1964) prožil mládí na Závřší v Návojně. Živí se celý život strojařinou. Zajímá se o historii, zvláště rodného kraje. Kronikaři, píše a toulá se po rodném kraji a okolí.*

Výstava fotografií

Městské muzeum Valašské Klobouky pořádá dvojitou výstavu fotografií, Dědictví otců od Antonína Kostky z Brumova-Bylnice a Valašské ozvěny od Jana Tluka z Trenčína.

Společným jmenovatelem obou výstav je místo vzniku vystavených fotografií: severní oblast Bílých Karpat, hlavně Vlárský průsmyk, Valašskokloboucko a Závřší.

Antonín Kostka je autorem úspěšné fotografické publikace *Má Vlára* z roku 2018. Na výstavě Dědictví otců prezentuje dosud nepublikované fotografie, na kterých zachytil zanikající staré ovocné sady a fragmenty dávno opuštěných staveb na samotách karpatských straní.

Jan Tluka vystavuje pod názvem *Valašské ozvěny* archivní fotografie, které jsou malou sondou do života lidí na Valašsku, jak jej zachytil jeho objektiv v letech 1971–1975.

Výstava bude otevřená od 26. listopadu do konce ledna 2022, vernisáž proběhne 26. listopadu v 17 hodin.

Foto Antonín Kostka

Žně v Javorníku očima Ferdinanda Bučiny

Fotografie Ferdinanda Bučiny z Horňácka, zejména z Javorníka, jsou apoteózou nejen vrcholného vývoje naší rolnicky obhospodařované krajiny (sám jejich autor se ovšem ještě dožil její drastické degradace způsobené kolektivizací), ale především práce soukromě hospodařícího rolníka. Ta měla na Horňácku dva vrcholy – senoseč a žně. Ten první jsme v Bučinově tvorbě ze 40. let 20. století již představili (číslo 1/2021, s. 10–11). Druhý je v podání pražského fotografa méně známý, ale neméně dokumentární, přitom však pořízený s nezbytnou dávkou poetismu. Hrají v něm hlavní roli vysoká oblaka a romantizující pohled na samotnou podstatu rolníkovy práce, z níž ve fotografiích mizí těžká dřina, a objevuje se pouze ideál souznění zemědělce s krajinou.

Javorník byl jednou ze tří moravskoslováckých obcí (vedle Hrubé Vrbky a kopaničářských Vápenic), v jejichž katastru převažovala nad výměrou polí rozloha luk. Z celkových 2 540 ha javornického katastru se pole v roce 1910 rozkládala na 600 ha, luka na 650, k trvale travnatým plochám je ovšem ještě nutno připočíst 218 ha pastvin, zapomenout nelze na 972 ha lesa.

Typická pro Javorník byla pole, táhnoucí se v dlouhých pásích často i přes několik polních tratí, oraná do skladu, dědictvím dělená (v roce 1868 byl zrušen zákon o nedělitelnosti gruntů) a široká díky tomu často jen na pokos zkušeného žence. Tvořily však zajímavou a z Bučinoва pohledu fotogenickou strukturu – dodejme, že díky střídání plodin i ekologicky stabilní...

Již je čas?

Ke žnám bylo zapotřebí přistoupit v pravou chvíli. Bylo na zkušenosti každého hospodáře, jak si čas podle zralosti obilí určit. V Javorníku se obvykle začínalo až v polovině srpna.

Po staru

Hornácké obce byly obecně konzervativní a dlouho se v nich zachovávalo žetí obilí srpem. Kosy s hrabíci se začaly více prosazovat až po první světové válce, a netrvalo dlouho, než se v některých bohatších usedlostech objevily i žací stroje. Ty ale Ferdinand Bučina nefotografoval, nezapadaly do harmonie krajiny a lidské

práce. Naopak, soustředil své úsilí na zachycení skutečnosti, že se ještě v době jeho pobytů v Javorníku v některých polních tratích žala pšenice či žito srpem. Vyfotografoval tak například ženy při žnách v trati Příčný na pravém břehu Jamného potoka. Na protějším svahu Hradiska přitom na snímku zdůraznil pestré krajinnou strukturu pásových polí v trati Díly pod zápořeví a Pod zápořeví, jež jsou dnes již zcela porostlé loukami nebo zarostlé náletem.

Žnec

Hospodář brousí kosu s hrabíci, která přece jenom ve 40. letech 20. století již při žnách naprosto převažovala.

Sklizeň obilí na postat, napříč pásem pole od brázdy k brázdě, bylo výhodnější na svažitých polích. Na rovnějších úsecích se naopak žalo od úvratí k úvratí, tedy po brázdě. Žnečka obvykle odebírala pokos za pomoci srpů. Pšenice a žito se ještě téhož dne vázaly povřísky připravenými z žitné slámy do snopů a skládaly se do mandelů. Oves mohl v řádcích po jednotlivých pokosech ležet déle.

Odvězt za sucha

Důležité bylo odvézt sklizené obilí za sucha, aby na poli proschlo, ale nezmoklo. Určit správnou dobu pro svoz bylo vždy stresujícím momentem, byť staří hospodáři počasí dobře rozuměli. V době Bučinových návštěv v Javorníku se obvykle na polích nechávala sklizeň v mandelech pouze několik dnů, než se naložila na žebříňák a odvezla do stodoly. V Javorníku disponovali koňskými záprahy jen nejbohatší sedláci, menší rolníci běžně zapřahali jak ke svozu obilí či sena, tak k orbě krávy, jak ostatně svědčí snímek setkání povozů pravděpodobně na cestě v trati Dlouhý směřující na Machovou. Naložený vůz má přes snopy umístěné napříč vozu přeloženu dlouhou podélnou tyč, paúz, umně přivázanou řetězem ke spodní části vozu, aby náklad držel pohromadě i na nerovné cestě.

Václav Štěpánek
Brno

*Doc. PhDr. Václav Štěpánek, Ph.D. (*1959) je historik na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Zabývá se mj. regionální moravskou historií, historickým vývojem krajiny a jejích struktur a hospodařením v krajině.*

Fotografie Ferdinand Bučina: Spolek Ferdinanda Bučiny.

Vlasta Grycová

Když se v průběhu druhé světové války – 9. února 1943 narodila ve Strání Vlasta Grycová, rodným jménem Končítiková, byl život v této dědině nesmírně těžký. Lidé však uměli těžkosti překonávat dobrým slovem, družností a písní. V rodině Vlasty se zpívalo obzvlášť hojně a písňovou pamětí vynikala zejména její maminka Alžběta.

Zpěvník Vlastiny maminky, který nosila, tak jak bylo kdysi zvykem, jen v hlavě, byl obzvlášť rozsáhlý. Je plný balad, milostných romancí i trefných tanečních popěvků. I na turecké vpády a vojenské události ve zdejší kotlině se v něm vzpomíná.

Když sudičky zavítaly ke kolébce malé Vlasty, věděly, že nejcennějším darem, kterým mohou dítěti posloužit, aby se cenný zpěvník uchoval, bude krásný hlas a fenomenální písňová paměť. Pak už stačilo jen zařídit, aby mladičkou zpěvačku žijící ve zpěvné dědině a poslouchající téměř dennodenně maminčiny písně objevili na konci padesátých let minulého století při svých potulkách moravskoslovenským pomezím primáš Jaroslav Staněk a cimbalista Jaroslav Čech a přivedli ji do Hradištanu.

Pěvecká dráha

Byla to oběť, jezdit ze Strání až do Uherského Hradiště. Odjíždět po poledni, vracet se k půlnoci a ráno jít brzy do práce malovat sklo. Oběť se však vyplatila, v Hradištanu uvrátil její cit pro přednes písně.

Když byla po roce 1968 činnost Hradištanu z politických důvodů omezena, Vlasta začala i se svým manželem Josefem sloužit folkloru v uherskobrodské Olšavě, kde byl primášem vynikající tenorista Luboš Málek. Ale to už byla Vlasta natolik vyzrálá zpěvačka, že si jí všiml i profesionální BROLN, a ona se pak stala jednou z jeho nejvýraznějších pěveckých tváří. Muzik, se kterými spolupracovala, jsou desítky. Dnes by se jen těžko našel primáš a dobrý zpěvák, který by ji neznal.

Osobně jsem měl to štěstí, že přijímala účinkování i v mých pořadech, v nichž byla vždy klenotem. Ať už to byly pořady o lásce, svatbách, vánoční zpěvnosti či bujarý masopust.

Královna

Není proto divu, že na jednom z pořadů Festivalu masopustních tradic jsme Vlastě Grycové nasadili na hlavu skleněnou korunu a prohlásili ji za královnu Strání, jeho písní a celého moravského folklóru.

Ano, Vlasta Grycová byla královna. Přitom královnou přitažlivou zjevem, naturelem i písňovým projevem. Když zpívala ukolébavky, čísel z nich něha, její

Foto Pavel Popelka

balady ohromovaly napětím, až divák zatajoval dech, ve svatebních písních odkrývala v nádherných metaforách posvátnost manželství a těžký úděl vdaných žen, romance okouzlovaly milostností, v kolečkách v jejím altovém tremolu zvonily vánoční rolničky, do sedláckých nejednou vedle rytmu přidávala i šťavnatý humor. Vlasta byla zpěvačka, která uměla najít písničku pro každou příležitost. A do písní se dokázala ponořit tak, že příběhům, o nichž zpívala, člověk věřil. V baladách se nad neštěstím lidí nejednou rozplakala a o lásce zpívala tak, jako by jí byla přímo zasažena.

Fašánek

Jak jsem osobně Vlastu poznal, byla nejen vynikající zpěvačka, ale i neobyčejně laskavý člověk. Choulostivé věci komentovala s nadhledem i humorem. A tak setkání s ní vždy pohladilo duši. A jiskřilo i veselými příhodami.

Naše fašanková obchůzka s tancem Pod šable se nikdy nemohla vyhnout Vlastině domu. Po zatancování nás vždy pohostila svými koblihami a nalila slivovice. Jednou nám však pití příliš nešlo. Vše rozluštil až její manžel Josef, který přišel domů. „Ty nešťácnice, cos jim to naléla, šak to já mám nachystané do ostríkovačů do auta,“ objasnil zvláštní chuť kořalky.

Nejen Netáty a Husličky

Vlasta zpívala nejen na prestižních folklorních scénách, ale velkým hybatelem věcí byla i ve svém rodném Strání. Zdejší kulturu učinila předmětem zá-

Foto Pavel Popelka

jmu řady folkloristů, hudebníků i filmařů. Život bez písně si Vlasta představit nedovedla. Její hlas zněl na místních svatbách i v dílně ve sklárně, kde malovala sklo, a aby měla i své následovnice v rodné obci, iniciovala založení ženského pěveckého sboru Netáty. Ostatně název po zdejší kouzelné bylině byl její nápad.

K lásce k folkloru přivedla i své potomky. Po Vlastě se dnes jmenuje i dřívější cimbalová muzika Husličky, kde je primáškou její dcera Anička a kde hrají i její vnučky Helenka a Veronika.

Vlasta nezakazila žádnou zábavu, naopak mnohdy dobré nálade vévodila. A písničky znala i ty poněkud nezbedné. Ve filmovém dokumentu Folkloriky Feno-

mén Vlasta jejich užití však sváděla na mě: „To ten Popelka. On to začal, no a já sem sa nemohla nechat zahanbiť, že takové nepoznám.“ Ale i takové písničky zpívala Vlasta s noblesou. To dokáže jen vynikající zpěvák, skutečná osobnost.

Před nedávem mne zaujala filosofická úvaha, že smrt je natolik přirozenou součástí života, že bez smrti by lidský život neměl svou cenu. Ano, cenu Vlastina života si uvědomujeme zejména po jejím skonu 20. července 2021. Její odchod z folklorní scény postihuje jak folklor Strání a Moravských Kopanic, tak celý moravský folklor vůbec. Naštěstí však po Vlastě zůstaly stovky hudebních na-

hrávek uchovaných v archivu Českého rozhlasu, její přínos folkloru je zobrazen v řadě filmů a zachycen na mnoha hudebních nosičích. A též hřeje pocit, že její písně se staly součástí repertoáru mnoha souborů a zpěváků a že budou zpívány ještě i generacemi, které teprve přijdou.

Pavel Popelka
Strání

PhDr. Pavel Popelka, CSc. (*1949) pracoval v letech 1974–2015 v Muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě jako etnograf, od roku 1990 jako jeho ředitel. Je i gajdošem, zpěvákem, sběratelem písní a autorem řady odborných i populárních knih.

Napsali jste nám

Milá redakce časopisu Bílé - Biele Karpaty,

už nějakou dobu se Vám chystám napsat pár slov. No a konečně mě k tomu vlastně i tak trochu nakopla Vaše výzva ohledně podzimních fotek na FB. Tak posílám něco ze svých pavučin při toulkách krajem. Třeba se Vám bude nějaká hodit. A když ne, nevadí, alespoň jsem Vám mohla krátce napsat a poděkovat za časopis BBK.

Pocházím z Hané a ve Zlínském kraji, přímo ve Zlíně bydlím už 22 let. Je mou dlouholetou zálibou objevování zdejšího kraje, především Bílých Karpat. Nepřestávají mě fascinovat a stále mi odkrývají svá tajemství a především přírodní bohatství a rozmanitost. Pracuji v sociální oblasti, a když jsem pak v kontaktu se svými, převážně staršími klienty, doslova jim sypu z rukávu své zážitky i fotky z výprav po Bílých Karpatech. Někteří z nich pocházejí právě od Kopanic po Hornácko a oni obohacují zase mě svými životními příběhy ze svého rodného kraje. Krásně to dotváří náš vzájemný zážitek. S jednou paní doktorkou dokonce musím usedat ke knižním atlasům, listovat a přiřazovat své fotky orchidejí a jiných rostlin ke správným názvům. Je pořád se co učit. V minulém čísle mě doslova vtáhl do časů minulých článek o fotografovi Ferdinandu Bučinovi a jeho cestách po Javorníku a okolí.

Děkuji Vám za Váš časopis, na který se vždy moc těším, na všechny příspěvky, i ty ze slovenské strany Bílých Karpat. Ať se Vám daří i v realizaci nového Domu přírody a vůbec ve všech Vašich počinech a ochrany naší krásné přírody.

S pozdravem
Šárka Húšťová
Zlín

„Co je
smyslem naší
činnosti?“

HaDivadlo

Sezona 47: Nerůst
2021/22

Alfa pasáž, Brno
www.hadivadlo.cz

B R N O

KULturní DĚLSTVO

jihočeský kraj

Vrbovčianska izba

Jedným zo zaujímavých objektov nachádzajúcich sa v obci Vrbovce je aj pôvodná Vrbovčianska izba. Je to miestne múzeum tradičného ľudového života našich predkov v obci, ale aj na kopaniciach. Návštevníci si môžu pozrieť expozície ľudového bývania, remesiel, ako aj miestne kroje.

Izba pred rekonštrukciou (Foto Pavol Vandelia)

Izba po rekonštrukcii (Foto Pavol Vandelia)

V našej obci Vrbovce bolo v minulosti veľmi rozšírené košíkárstvo a slamienkárstvo, tak do budúcnosti by sme chceli určiť spraviť aj nejaké podujatie venované tomuto remeslu, ktoré bolo tradičné pre náš región. Naši slamienkári a košíkári sú známi v celom svete a práve preto by sme

História vzniku Vrbovčianskej izby sa začala písať 20. októbra 2001, kedy bola prvýkrát prístupná verejnosti. Pôvodne bola zriadená v obci na *Hornom konci*. Neskôr obec kúpila rodinný dom v centre obce a tam presunula celú expozíciu. Súčasťou expozície je aj Vrbovčianska komora. Za vybudovanie Vrbovčianskej izby sa zaslúžili najmä bývalí starostovia obce, a to Ing. Ján Hromádka a Ing. Samuel Redecha, ako aj kultúrne pracovníci pri obci Vrbovce Anna Vitková a miestny historik, fotograf a numizmatik Ján Gavník.

Rekonštrukcia

V roku 2020 prebehla rekonštrukcia objektu Vrbovčianskej izby v rámci Fondu malých projektov Operačného programu Interreg V-A Slovenská republika - Česká republika 2014–2020 v spolupráci s cezhraničným partnerom, obcou Javorník. Rekonštrukcia zahŕňala hlavne opravu vonkajšej omietky, strechy a pôvodnej strešnej krytiny. V rámci tohto projektu bol vysadený aj *Sad priateľstva* medzi obcami Javorník a Vrbovce, pričom výsadbu stromčekov tvorili tradičné staré odrody ovocných stromov, ktoré sú typické pre túto lokalitu Bielych Karpát.

Najnovšie si môžu návštevníci pozrieť aj trvalú expozíciu starých fotografií, ktorú zachytili miestni fotografi počas 20. storočia. Obzvlášť fotografie od pána Karola Gregora sú obohatením Vrbovčian-

skej izby, pretože zachytil na nich život bežných ľudí na kopaniciach, ako aj krajinu Bielych Karpát v okolí Peckovej a Lipového vrchu v 50. rokoch minulého storočia.

Ďalšie využitie

Vrbovčianska izba sa využíva aj na rôzne kultúrne aktivity. Je tu možnosť využitia spoločenskej miestnosti na rôzne rodinné oslavy či menšie spoločenské akcie. Vrbovčania sa tu každoročne stretávajú na tradičných fašiangoch, kedy prítomných návštevníkov pobavia vo fašiangových maskách, alebo na jeseň počas Vrbovčianskeho jarmoku, kedy sú tu pre hostí pripravené zabíjačkové špeciality, ako aj kultúrny program. Tento rok sa v priestoroch Vrbovčianskej izby, ako aj celého areálu, po prvýkrát konal aj multižánrový festival *Kopanice bez hranice*.

chceli aj dnešnej generácii priblížiť toto umenie a možno tak nájsť ďalších pokračovateľov týchto remesiel.

Záujemcom o prehliadku Vrbovčianskej izby je možné poskytnúť aj odborný výklad od našej kurátorky pani Anny Štefkovej. Na prehliadku je ideálne sa nahlásiť vopred na obecnom úrade vo Vrbovciach osobne alebo telefonicky na čísle (+421) 908 782 764.

Pavol Vandelia
Vrbovce

Pavol Vandelia (*1983) je poslancom zastupiteľstva obce Vrbovce, aktivistom, fotografuje kopaničiarsku prírodu, krajinu a ľudí, oživuje miestnu históriu a inšpiruje sa príbehmi rodákov.

Fašiangy vo Vrbovčianskej izbe, s harmonikami starostovia obce Samuel Redecha a Dušan Eliáš (Foto Pavol Vandelia)

Setkání bělokarpatských starostů

Obecní samosprávy patří na území chráněných krajinných oblastí mezi nejdůležitější partnery státní ochrany přírody. Proto je dobrá spolupráce a udržování pravidelných kontaktů jednou z priorit správy CHKO.

Starostové na Předních loukách u Suchovských Mlýnů (Foto Libor Ambrozek)

Bez nadsázky lze říci, že Správa CHKO Bílé Karpaty je v rámci celé republiky šampionem. První setkání starostů proběhlo už před více než 20 lety a dodnes není tento způsob komunikace ve všech CHKO zdaleka samozřejmostí.

Slavnostní exkurze

Protože slavnostní konferenci k 40. výročí CHKO Bílé Karpaty několikrát přezkoušela epidemiologická opatření, rozhodli jsme se uspořádat letošní tradiční akci tentokrát slavnostněji. Místo obvyklé série prezentací k aktuálním tématům z činnosti Správy a novinek v legislativě jsme zvolili exkurzi za konkrétními výsledky naší spolupráce.

A tak jsme se z obvyklého místa konání na Chatě Lopeník hned po ránu vypravili do terénu. Autobus se třemi desítkami starostek a starostů z celého území Bílých Karpat doprovázených pracovníky Správy zamířil na jih. Hned první zastávka nebyla plánovaná a ukázala, jak pečlivě připravený program doplněný půvabem improvizace vytváří vyvážený elixír zážitků. Po krátké prohlídce vinařství Zlomek a Vávra (příznějme, že leží těsně za hranicí CHKO) nás čekaly Suchovské Mlýny.

Horňácko

V ochranném pásmu NPR Porážky se totiž nachází jedna z nejvýznamnějších lo-

kalit projektu LIFE Ze života hmyzu (na posledy jsme o ní referovali v minulém čísle). Vyčištěno zde bylo od roku 2018 již sedm hektarů a v blízkém okolí dalších deset hektarů náletových dřevin s tím, že starší stromy byly ponechány. Pracovníci Vzdělávacího a informačního střediska Bílé Karpaty, které je rovněž partnerem projektu, předvedli na místě část výukového programu pro školy. Soubor roháčů o samičku byl odměněn nadšeným potleskem.

U sjezdovky nad Novou Lhotou se seznámil účastníky exkurze starosta Antonín Okénka s retenčními vodními nádržemi, které zachycují vodu a zároveň brání dopadům přívalových dešťů. Z Horňácka se zúčastnila většina starostů, proto jsme byli rádi, že i v Hrubé Vrbce představil další z dotačních akcí správy přímo starosta Pavel Gráf. Stejně jako například v Malé Vrbce, Javorníku nebo Hroznové Lhotě jsme i zde podpořili ořez staré lipové aleje v centru obce.

Aby byl program pestrý, byla mezi ná-

vštěvy krajinotvorných opatření vložena ještě pálenice v Kuželově. Ovocné sady s krajovými odrůdami jsou jedním z fenoménů Bílých Karpat a letošní úroda modrého ovoce tuto naši specifickou jen podtrhuje.

Poslední zastávkou byla Korytná, kde obec vysadila podél polní cesty na horizontu několik set metrů dlouhou alej původních listnatých dřevin. Stejně jako na výsadbu krajových odrůd se i na aleje vztahuje podpora z Programu péče o krajinu. Loni se nám podařilo do výsadeb investovat 2 miliony korun a předpokládáme, že letošní rok bude stejně úspěšný.

Závěr

Po návratu na Lopeník zůstal ještě čas na promítnutí filmu *Bílé Karpaty – tajuplný svět*, který bude součástí nového Domu přírody. Jeho stavba ve Veselí nad Moravou začíná právě v těchto dnech. Krátká prezentace pak shrnula všechny finanční nástroje v ochraně přírody, aby je starostové mohli ještě lépe využít k rozkvětu obcí i péči o okolní krajinu. Celodenní program uzavřelo společné posezení při degustaci vín s hudebním doprovodem, aby byl i prostor na vzájemné rozhovory.

Bělokarpatské setkání starostů je výjimečnou příležitostí, kdy se spolu setkávají představitelé samospráv z Horňácka, Kopanic i jižního Valašska, mohou si vyměnit nápady a zkušenosti a blíže se poznat. Jsme rádi, že letošní akce byla velmi úspěšná, a věřím, že vyústí v další vzájemné spolupráci.

Libor Ambrozek

Demonstrace výukového programu k projektu LIFE Ze života hmyzu (Foto Libor Ambrozek)

Príbeh objavovania Landrovskej jaskyne

Tak ako sme už v predchádzajúcom čísle tohto časopisu avizovali, v tomto príspevku sa vraciame trochu podrobnejšie k najvýznamnejšej jaskyni Bielych Karpát, k Landrovskej jaskyni.

Ide o jaskyňu vytvorenú na severnom svahu kóty Landrovec ležiacu asi dva kilometre severozápadne od obce Zemianske Podhradie. Vytvorila sa v súvrství vápencov z obdobia strednej a mladšej jury, teda v horninách, ktoré sa usadili na morském dne pred približne 166 až 152 miliónmi rokov. Samotná jaskyňa však vznikla o mnoho miliónov rokov neskôr pôsobením zrážkovej vody a svahovými pohybmi skalných blokov v období po tektonickom výzdvihu Bielych Karpát.

Charakteristika

Typická puklinovo-korózna jaskyňa je tvorená niekoľkými paralelne vedúcimi rozšírenými puklinami, ktoré oddelujú jednotlivé skalné bloky. Pohyb týchto blokov bol v nedávnej minulosti monitorovaný dilatometrickými prístrojmi. V jaskyni sa síce nevyskytuje zaujímavšia krasová výzdoba, napriek tomu je vďaka svojim rozmerom jedinečná v rámci celých Západných Karpát.

Príbeh

Pozrime sa preto trochu bližšie na históriu jej objavovania, keď pre nič iné, tak z úcty k miestnym nadšencom, jaskyniarom z Bošáckej doliny, ktorí patria do oblastnej skupiny Čachtice Slovenskej speleologickej spoločnosti. Jeden z ich členov, Pavel Pospíšil, vo svojej správe z prieskumu koncom 80-tych rokov minulého storočia takto rozpráva príbeh spoznávania jaskyne:

„Zakladajúcim členom Čachtickej skupiny v roku 1970 bol medzi inými aj Peter Zámečník. Detstvo prežil v Zemianskom Podhradí. Pri pasení dobytky sa dôverne zoznámil s okolitou prírodou. Tak spoznal aj tajomný otvor neďaleko Landroveckej skaly, o ktorom už počul rôzne povesti. Presvedčil svojich troch bratov, ktorí získali ešte zopár nadšencov v dedine a v januári 1974 začali s prvými

výkopovými a sondážnymi prácami na lokalite. Po odstránení vrstvy spraše odkryli puklinu 50 cm širokú a 4 m dlhú, vyplnenú hlinami a suťou. Postupným vyberaním sutín sa dostali do hĺbky 10 metrov a našli prvý horizontálny úsek nazvaný Stará chodba. Koncom roku 1977 bol spozorovaný v pukline pod stropom západným smerom prelet netopierov a zameraný slabý prievan. Začalo sa s rozširovaním pukliny. Po troch metroch vyústila do kolmej puklinovej chodby. Dňa 14. januára 1978 bola objavená časť Hornej chodby po tzv. Esko. Tento dátum sa považuje za deň objavenia jaskyne. Po prekonaní závalu sa do konca marca podhradskí jaskyniari, pôsobiaci pod Čachtickou skupinou, dostali až na koniec 60 metrovej Hornej chodby,

ktorá končí neprielezne. V ďalších rokoch sa na rôznych miestach hľadalo pokračovanie jaskyne. Na konci Starej chodby prekopáním nánosu blata bola objavená 7 metrov hlboká studňa. Pre veľký výskyt salamandry škvrnitej dostala názov Mlokáreň. V sedimentoch studne bola nájdená skamenelina amonita, vyhynutého hlavonožca podtriedy Ammonoidea z obdobia druhohôr. Na počiatku Hornej chodby rozšírením úzkeho otvoru juhozápadným smerom bola odkrytá 15

metrov dlhá puklinová chodba. Po týchto čiastkových postupoch v roku 1983 jaskyniari zamerali svoje úsilie na prekopávanie sedimentov v zadných častiach Starej chodby južným smerom. Po štyroch rokoch úmornej práce, keď prekopávali sedimenty a rozširovali úzke pukliny, chodba dosiahla dĺžku 70 m a končila

neprielezne. Bola pomenovaná Nová chodba. Objavením týchto priestorov bolo zistené, že ide o mladé pukliny takmer bez výzdoby. Na vývojovo staršej úrovni je Stará chodba a počiatočné časti Hornej chodby. Podrobným štúdiom jaskyne sa dospelo k názoru, že tu následkom vrásnenia došlo k výzdvihu pohoria, čím boli staré časti zavalené a zostali z nich iba nepatrné úseky. V prieskume sa naďalej pokračuje a snáď bude i tu úsilie jaskyniarov korunované úspechom.“

Nuž, s ubiehajúcimi rokmi sa generácie jaskyniarov vymenili a vymieňajú. Verme, že aj tí noví občas zabrdnú do Bielych Karpát a niečo pekné ešte pre nás, „povrchových osadníkov“, objavia. Všetkým, bývalým aj súčasným, však už teraz patrí naša úcta a vďaka.

Matúš Ďurček

Zdroj www.facebook.com/oscachtice/

Zdroj www.facebook.com/oscachtice/

Obnova lesa na lesnom celku Ľuborča

Ťažba dreva je jednou z tradičných činností a spôsobov obživy pôvodných obyvateľov Bielych Karpát. V minulosti sa drevo ťažilo viacerými spôsobmi a používali sa technológie odlišné od dnešných. Ako sa les využíva a obnovuje v súčasnosti? Priblížime si na príklade Lesnej správy Nemšová, ktorá je subjektom štátneho podniku Lesy SR.

Prírode blízke obhospodarovanie

V ostatných rokoch sa ťažba a pestovanie lesa čoraz viac riadi princípmi prírody blízkeho obhospodarovania, ktoré v Európe zaviedla organizácia ProSilva založená v Slovinsku. Nové technológie, napríklad lesné traktory, umožňujú dostať sa pri ťažbe k jednotlivým stromom a vybrať ich, nemusí sa ťažiť naraz celý porast (tzv. jednotlivý výber). Takto sa zmenšuje veľkosť obnovných (vyrúbaných) plôch, čo vyhovuje drevinám ako jedľa, ktoré sú prispôsobené na rast v tieni korún dospelých stromov. Podmienkou je zachovanie stanovištného vhodných a pôvodných drevín. Spravidlom je javom je obnova porastov z prirodzeného zmladenia týchto drevín.

Ako to robíme

Lesná správa Nemšová hospodári v severozápadnej časti Bielych Karpát, kde sa v rámci lesného celku Ľuborča staráme o viac ako 3400 hektárov lesa. Prirodzený rast drevín sa pokúšame napodobňovať ťažbovo-obnovnými postupmi prírody blízkeho obhospodarovania lesov. Nepriamo aj vďaka tomu v dostupných terénoch dostáva les prirodzenejšiu podobu bez rušivých geometrických prvkov.

Ak ťažíme na súvislej ploche, používame clonný rub s obnovnou dobou predĺženou na viac ako 50 rokov. V terénoch s veľkým sklonom je jednotlivý výber neefektívny, preto volíme ťažbu na jednu výšku porastu ako kompromis medzi technológiou a kopírovaním prírodných procesov.

Kalamity prerušujú kontinuitu lesa a tým zvyšujú náklady na jeho obnovu. Snažíme sa im vyhýbať tak, že plochu porastových stien po doruboch minimalizujeme, nakoľko sú náchylné na vetrové kalamity. Výhodou je, že v podmienkach Bielych Karpát po semennom roku stačí v hustom lese mierne znížiť zakmeneenie a nastúpi bohaté bukové zmladenie, ktoré prežíva aj v tieni. Rúbeme postupne. V preštíhlených lesoch je dobré urobiť prípravný rub a až potom začať s presvetľovaním. Neponáhľame sa s dorubom,

ale ďalšími zásahmi intenzifikujeme prírastok na najcennejších stromoch, ktoré rúbeme až po dosiahnutí cieľovej hrúbky.

Čo sme dosiahli

Z praktických aj estetických dôvodov sme na lesnej správe Nemšová od začiatku tohto tisícročia zdvojnásobili plochu viacetážových porastov. Na mnohých miestach je vidieť, že obnova je v týchto lesoch životaschopnejšia, ako na dorúbaných plochách, kde malé stromčeky trpia teplotným stresom. Pozitívne je tiež, že rastom v tieni materského porastu sa tvorí husté jadrové drevo s úzkymi letokruhmi, ktoré je odolnejšie voči vetru, snehu, alebo hnilobe. Z obrovského množstva jedincov prirodzeného zmladenia sa takto selektujú dlhové tienne ekotypy. A nadpočetná jelenia zver zmladenie pod porastom necháva rásť, pretože sa radšej zdržiava na holinách.

Aj keď sa plocha vyrúbaných holín znížila, nedá sa im celkom vyhnúť a 17% z nich je nutné umelo zalesniť. Sadíme dub, smrekovec (*modřín*), smrek, javor a ďalšie dreviny, čo zvyšuje pestrosť obnovovaných lesov. Tie sa zmladzujú aj prirodzene, ale musia na zmladenie využívať údolia alebo hrebene s odlišnou mikroklimou.

Problémom však je, že pre zver sú iné dreviny ako buk vítanou zmenou jedálňička, preto ich musíme umelo chrániť oplôtkami a repelentmi, inak majú minimálnu šancu odrásť. V lokalitách s koncentrovanou raticovou zverou má problém odrásť dokonca aj buk. Na zlepšenie výživy sadeníc sa osvedčilo pri

zalesňovaní pridať ku koreňom prípravok symbiotických húb. Následná starostlivosť potom spočíva v ochrane pred burinou, čo vykonávame až po horúčavách. Časť pionierskych drevín ponecháme, pretože chránia sadenice pred úpalom.

Základom rozvoja spolupráce človeka s prírodou je prehodenie zažitých dogiem a individuálny prístup ku každému kúsku bielokarpatského lesa. Pozitívne zmeny sú výsledkom našej každodennej lesníckej práce, ktorej úžitky zožnú až vnuci.

Marek Šumaj
Trenčín

Ing. Marek Šumaj (*1982) pracuje ako ťažbový technik na Lesnej správe v Nemšovej. Vo svojej práci sa snaží uplatňovať princípy ProSilva.

Prirodzená obnova buka pod clonou materského porastu (Foto Marek Šumaj)

Voskovky – houbové orchideje

Bílé Karpaty jsou známe především svou pestrostí lučních porostů, kde lze narazit na spoustu vzácných druhů rostlin. Význačné postavení zde zauímají orchideje – rostliny rostoucí především v tropech. Asi 75 druhů roste i v České republice a v Bílých Karpatech to je asi 50 druhů. Existují i houbové orchideje a ty se nazývají voskovky.

A proč to pojmenování „houbové orchideje“? Protože je s rostlinnými orchidejemi propojuje mnoho věcí. Především jsou to houby rostoucí hlavně na loukách. Ne že by tu a tam některá z nich neutekla do lesa, ale i některé z rostlinných orchidejí se občas najdou v lesním porostu. Dalším pojátkem je, že nevyrostou na každé louce. Vyžadují vesměs kvalitnější louky, to znamená především ty, které jsou delší dobu nehnojené a jsou pravidelně udržované, buď kosením, nebo pastvou. Samozřejmě se najdou výjimky, kdy si nějaká voskovka najde útočiště i na méně kvalitních loukách, ale těch je minimum. A stejně jako u rostlinných orchidejí, jde vesměs o druhy vzácné.

Voskovka panenská (Foto Roman Maňák)

Další podobnosti

To, co mají orchideje a voskovky také společné, je spolupráce s jinými druhy organismů. Rostlinné orchideje jsou svázány s mykorhizními houbami. Orchideje mají velmi malá semínka a ani jedna z nich nedokáže bez určitého druhu houby vyklíčit, tak velká část využívá spolupráce s těmito houbami i během svého dalšího života. Voskovky jsou rovněž nakloněné spolupráci. Jejich život probíhá v symbióze s mechy, ale jak přesně tato spolupráce probíhá, je dodnes předmětem mnoha studií.

Pojátek mezi orchidejemi a voskovkami je ještě více, ale existují tu i rozdíly. Když se pomineme ten, že orchidej je rostlina a voskovka houba, jedním z nej-

význačnějších je doba růstu. Zatímco orchideje kralují bělokarpatským loukám pozdě na jaře a v létě, voskovky v létě růst teprve začínají, a to jen když mají dobré podmínky, zejména hodně vláhy. Jejich největší růst nastává až pozdě v létě a na podzim, když už orchideje nenajdeme.

Názvosloví

Nyní nastal čas se podívat na rodové jméno těchto krásných hub. Proč právě voskovka? Na Slovensku se jim říká *lúčnice*. Naprosto výstižný název odvozený od růstu na loukách. Ale i český název je víc než výstižný. Je totiž odvo-

zen od voskovitého povrchu klobouku, který má často výrazné barvy: šarlatově červená, zářivě žlutá, svítivě zelená a mnoho dalších barevných odstínů. Existují zde však i fádňější odstíny – bílá, či nezáživně šedá nebo hnědá.

Běžné druhy

Jednou z nevýrazně zbarvených voskovek, totiž čistě bílých až krémových, je **voskovka panenská** (*lúčnica snehobiela*). A právě to je jedna z výjimek potvrzujících pravidlo – je to naše nejběžnější voskovka, kterou lze najít i na méně kvalitních loukách, v křovinách nebo i v lepších městských trávnících. Pro houbaře je dobrou zprávou, že jde o houbu jedlou. Poznává se podle růstu na loukách, bílé až krémové barvy celé plodnice a poměrně tlustých řídkých lupenů, které sbíhají na třeň. Pozor však na záměnu za jedovaté strmělky!

O něco vzácnější je **voskovka papouščí** (*lúčnica žltozelená*). Je o poznání menší než voskovka panenská a její kloboučky mají málokdy v průměru víc než 2 centimetry. Ale pokud ji najdete na podzim ve vlhké trávě, což není vždy úplně jednoduché, může vám ukázat

úžasnou kombinaci zářivě zelené a žluté barvy. Odtud taky pochází její český název i latinské druhové jméno *psittacinus*, které znamená „barevný jako papoušek“. Při zasychání klobouk vybledá až téměř do běla. Jak klobouk, tak třeň, jsou silně slizké a to hlavně za vlhkého počasí. Rovněž tato houba je považována za jedlou, i když je poměrně drobná. Udává se však,

Voskovka luční (Foto Roman Maňák)

že požití většího množství plodnic může vyvolat zažívací potíže.

Mezi hojnější druhy patří i **voskovka kuželovitá** (*lúčnica kuželovitá*). Její klobouk je červený přes oranžový až žlutý a zejména v mládí je ostře kuželovitý. O něco světleji bývá zbarvený i třeň. Podobné barevné odstíny mají i některé další druhy voskovek, avšak tato je dosti výjimečná. Na otláčených místech nebo u starších plodnic dochází postupně k černání a někdy tak můžeme na loukách najít i téměř úplně černé plodnice. Možná i proto se jí v anglicky mluvících zemích říká klobouk čarodějnice.

Do skupiny běžnějších voskovek spadá ještě **voskovka luční** (*lúčnica statná*).

Voskovka papouščí (Foto Roman Maňák)

Bývá obvykle robustnějšího vzrůstu než voskovka panenská a klobouk má zbarvený do světle hněda až oranžovohněda. Trochu připomíná špičku obecnou. Dříve bývala dosti hojná a dala se najít na většině luk a pastvin, avšak v posledních desetiletích značně ustoupila. I když jde o jedlou houbu, kterou můžeme najít na většině luk v Bílých Karpatech, je zařazena do Červeného seznamu hub České republiky jako potenciálně zranitelný druh, takže je lépe ji nesbírat.

Vzácné druhy

V Červeném seznamu jsou uvedeny i všechny následující voskovky. Na území České a Slovenské republiky rostou

Voskovka citronová (Foto Roman Maňák)

jen místy. I přesto se s některými z nich můžeme na loukách Bílých Karpat setkat poměrně často. To svědčí o tom, že zde máme mimořádné luční bohatství nejen rostlinných druhů, ale i houbových.

Typickým příkladem je **voskovka citronová** (*lúčnica citrónovožltá*), která je celkově vzácná, avšak v Bílých Karpatech na ni lze narazit snad na každé lepší louce. Jde o středně velkou voskovku s mazlavým kloboukem o průměru obvykle do pěti centimetrů a živě žlutou až žlutooranžovou barvou. Podobně zbarvený je i třeň. Jen lupeny jsou světlejší a jsou zbarveny bíle až světle žlutě. Za její krásnou barvu může pigment nazývaný muscaflavin. Zajímavostí je, že stejný pigment je částečně zodpovědný i za červené zbarvení známé muchomůrky červené (i když u ní se přidávají i další pigmenty). Voskovka citronová obvykle roste v početnějších skupinách a na její výraznou barvu upozorňuje i anglický název *golden waxcap* neboli zlatá voskovka.

V rámci našich zemí už dosti vzácnou, avšak v Bílých Karpatech stále ještě poměrně hojnou, je **voskovka**

šarlatová (*lúčnica šarlátová*). Jak český, tak slovenský název naprosto trefně upozorňují na barvu jejího klobouku. Ten je šarlatově až krvavě červený, při zasychání však vybledá do oranžové až bledě oranžové barvy. Podobně zbarvený je i třeň, jen lupeny bývají bledší.

Opravdovou perlou mezi voskovkami je **voskovka granátová** (*lúčnica granátovočervená*). Začerstva má hladký červený až šarlatový klobouk, na němž se někdy vyskytnou i oranžové odstíny. Lupeny jsou zbarveny podobně, avšak obvykle jsou o něco světlejší. Třeň má žlutou, oranžovožlutou až červenou barvu a je vláknitý. Čím však oproti výše uvedeným voskovkám zaujme, je její velikost. Klobouk může mít průměr i deset centimetrů a výška celé plodnice nezřídka přesáhne patnáct centimetrů. Tak velkou a navíc výrazně zbarvenou houbu na lukách přehlédnete jen s těžší.

Další ze zde zmíněných voskovek je i v Bílých Karpatech dosti vzácná. A je i něčím odlišná. Zatímco všechny výše uvedené druhy se pyšní hladkým kloboukem, tato krasavice jej má chlupatý. Jmenuje se **voskovka prostřední** (*lúčnica ohnivá*). Celá plodnice je zpočátku oranžově červená, později až žlutooranžová a při zasychání téměř žlutá. Ale podobně zbarvené voskovky s chlupatým povrchem klobouku se u nás nevyskytují, takže ji bezpečně poznáte.

Nevýrazné barvy

Jak již bylo uvedeno, ne všechny voskovky mají tak nápadné barvy. Ale i některé hnědě nebo šedě zbarvené na loukách nepřehlédnete, protože jsou poměrně velké. Téměř bez výjimky jde o vzácné až velmi vzácné druhy. Takže pokud se s nimi setkáte, pořídte si fotku a nechte je růst dál.

Jedním z nejmenších v této skupině je **voskovka kluzká** (*lúčnica klzká*). Je blíz-

Voskovka šarlatová (Foto Roman Maňák)

Voskovka granátová (Foto Roman Maňák)

ce příbuzná dříve zmíněné a pestře zbarvené voskovce papouščí. Stejně jako ona má slizký povrch klobouku a třeně a pojí je i drobnější velikost. Její kloboučky mají jen pár centimetrů v průměru a jsou šedé až šedohnědé, někdy až téměř bílé. Podobně zbarvený je i třeň. I přes svoji nenápadnost je jedním z klenotů naší přírody.

Kromě zmíněných druhů můžete na bělokarpatských loukách potkat i spoustu dalších voskovek. Většinou jde o opravdu vzácné druhy naší přírody a je dobré se k nim tak i chovat – netrhat je a zbytečně nenarušovat jejich životní prostředí. Prá-

Voskovka kluzká (Foto Roman Maňák)

vě fakt, že se v Bílých Karpatech dosud vyskytují, a to některé i hojně, je dokladem toho, jak unikátní louky v celosvětovém měřítku zde máme, a bylo by škoda o tyto louky a druhy, které na nich rostou a žijí, přijít.

Roman Maňák
Veselí nad Moravou

Roman Maňák (*1981) vystudoval obor Ochrana životního prostředí na Střední průmyslové škole Otrokovice a zabývá se mykologií od roku 2005. Pracuje pro veselské Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty.

Kočka divoká záhadný obyvatel karpatských lesů

Kočka divoká je velmi vzácná, skrytě žijící šelma, o jejímž životě se dozvídáme více až v posledních letech.

Vzhled

Na první pohled je kočka divoká velmi podobná mourovaté kočce domácí a jejich rozlišení proto vyžaduje určité zkušenosti. Nejvýraznějším rozdílem je zbarvení srsti, kdy u kočky divoké převládá šedohnědý až šedožlutý odstín, tygrování na těle je rozpité, málo kontrastní. Naopak středem hřbetu se táhne výrazný, tmavý úhoří pruh končící u paty ocasu. Ocas je mohutnější, huňatý, s tupou špičkou a s třemi až čtyřmi černými příčnými pruhy. Důležitý je také kontrast a počet pruhů na hlavě, ramenou a nohou. Oproti své domácí příbuzné je kočka divoká celkově mohutnější.

Životní prostor

Kočka divoká se cítí nejlépe v polohách, kde jsou nižší sněhové úhrny a kde převažují listnaté a smíšené lesy. Vyhledává staré porosty s vývraty a padlými kmeny, ale pohybuje se také po lesních lemech s hustými křovinami a občas vychází na roztroušené louky s hrázemi keřů a stromů. To vše mohou Bílé Karpaty nabídnout, a na slovenské straně pohoří navíc členité skalní útvary. V tomto bohatém prostředí nalézá dostatek úkrytů a také kořisti.

Kočka divoká je převážně noční lovec a na jejím jídelníčku zcela dominují malí hlodavci, hlavně hraboš polní, myši a myšice (*ryšavky*).

S množstvím dostupné potravy a kvalitou biotopu přímo souvisí velikost jejího domovského okrsku. U samice dosahuje až jednoho čtverečního kilometru, u kocoura až tři kilometry čtvereční. Teritorium si značkují močí, trusem či otíráním o kůru stromů.

Svůj spíše samotářský život změní jen v době páření na přelomu zimy a jara, kdy samice láká partnera hlasitým mňoukáním a samci se toulají po daleko větším území. Březost trvá zhruba dva měsíce, koncem dubna až v červnu se rodí nejčastěji tři až pět koťat, o které se samice stará do pozdního podzimu, kdy se osamostatňují.

Výskyt

Dlouho jsme přesně nevěděli, jak to s početností a rozšířením kočky divoké v Bílých Karpatech je. Existují starší jednotlivá hlášení a nepotvrzená pozorování, která jsou však pochybná (kvůli možné záměně s kočkou domácí).

Plnohodnotné informace jsou ale důležité, protože kočka divoká čelí mnoha ohrožením, zřejmě největším je pro ni křížení s kočkou domácí (hybridizace). Dále se připojuje fragmentace krajiny, ztráta přirozeného prostředí, střety s dopravou na silnicích a bohužel také chybný zástřel při výkonu mysliveckého práva.

Naše znalosti se značně zdokonalily v posledním desetiletí díky trpělivé práci v terénu a rozvoji takzvaných fotopastí. Kamera nainstalovaná na vhodném místě automaticky snímkuje v okamžiku, kdy je zaznamenán nějaký pohyb. I díky tomu v současné době probíhá přeshraniční

Zdroj Pavel Dekar, Hnutí DUHA

projekt na zjištění výskytu kočky divoké na česko-slovenském pomezí (Bílé Karpaty, Javorníky, Strážovské vrchy). Projekt vede Ústav biologie obratlovců AV ČR ve spolupráci s Hnutím DUHA a slovenskou stranu zastupuje Národní zoologická zahrada Bojnice. Kromě intenzivního fotomonitoringu řeší projekt i analýzy genetické rozmanitosti a budou zjišťovány telemetrické údaje jedinců. Do projektu patří také vybudování rehabilitační stanice pro záchranu kočky divoké v areálu bojnické zoo.

Rozšíření

A co teď tedy už víme o zdejší výskytu kočky divoké? Díky předběžným výsledkům projektu i dřívějším jednotlivým snímkům z fotopastí můžeme s radostí konstatovat, že se kočka divoká vyskytuje po celém území Bílých/Bielych Karpat a tam, kde ještě zjištěna nebyla, by se postupně mohla šířit.

Ještě více potěšující zpráva je, že se nám letos na předem vytipované lokalitě v severní části pohoří podařilo potvrdit plně životaschopnou populaci této vzácné šelmy. Dáme jí šanci?

Pavel Dekar
Brno

*Pavel Dekar (*1968) je rodákem z Petrova, ochránce přírody a zakladatel Hnutí DUHA Bílé Karpaty.*

Zdroj Pavel Dekar, Hnutí DUHA

Na běžkách pod Javořinou

Blíží se zima a pomalu je načase si vytáhnout lyže. Lyžování, jak sjezdové, tak na běžkách, lze provozovat i v chráněných krajinných oblastech. I svahy bělokarpatských kopců poskytují sportovcům řadu lyžařských areálů. Je však málo míst s udržovanými stopami pro běžkaře. Ti si musí většinou vyšlapat stopu sami.

Výjimkou je obec Nová Lhota, která bývala dříve jakousi „zapomenutou vesnicí na konci“. V posledních letech se zde turistický ruch ale výrazně rozvíjí, hlavně díky projektu nazvanému *Na běžkách, na kole i pěšky, poznejme se sousedé*, financovanému Evropskou unií.

Samotná vesnice i osada Vápenky jsou výchozím bodem s dobrým zázemím pro pěší i cyklisty, kteří chtějí navštívit Velkou Javořinu. Tato trasa ale láká spoustu rekreatantů také v zimě.

Pro běžkaře je nad obcí v nadmořské výšce 700 m dokonce vybudovaný zimní areál v režii Slováckého běžeckého klubu Kyjov, který disponuje parkovištěm pro několik desítek aut (zdarma!) a budovou se sociálním zařízením a garáží s rolbou. Každou zimu pak obec uvolňuje pracovníka, který rolbou upravuje běžecké stopy na hlavních trasách vedoucích od Kubíkova vrchu na Velkou Javořinu nebo na Starou Turou.

Střety zájmů

Avšak nic není ideální. Starosta obce Antonín Okénka přiznává, že rozvoj turismu má i své negativní stránky. Zejména loňská zima, hlavně v důsledku pandemie Covidu-19, ukázala, že turismus překročil určité limity. V některé dny zde byl takový nával zimních turistů, že na parkovišti

už nebylo volné místo a auta zaparkovaná na kraji silnice komplikovala dopravu. Dokonce někteří své auto nechávali na točně pro autobusy.

Ne všichni místní obyvatelé jsou proto nadšení z toho, jak se starostovi podařilo přitáhnout turisty. Například někteří členové Sdružení singulárních podílů si stěžovali na běžkaře, kteří za sebou nechávají nepořádek v lese. Také došlo párkrát ke střetu s turisty, kdy místní obyvatel potřeboval projet na místě, kde byla vytvořená stopa. Běžkař mu nechtěl uhnout, a dokonce došlo i na vyhrožování.

Lidské chování

Aby bylo jasné, Nová Lhota je ráda, že sem jezdí návštěvníci, kteří si chtějí užít zdejší krásné podhorské krajiny. Proto jim zařídila zázemí, jaké si moderní turista přeje: kvalitní a udržovanou infrastrukturu, místo k parkování. A jak o letních, tak i o zimních víkendech je zde možnost zakoupení kávy, svařáku či oběda.

Od turistů se však očekává ukázněné chování. „V dnešní době, když jdu se svačinou v batůžku na výlet, tak mě nenapadne po lese rozhazovat obaly, papírky, ubrousky. Ale bohužel se pořád hodně lidí takto chová,“ konstatuje starosta zklamane. „Myslí si, že po nich někdo bude chodit sbírat jejich odpadky? Očekávají,

Foto Jan Holubík

že umístíme na každém kroku popelnici? Snad to, co si přinesu, si i odnesu!“

Také parkování aut v zimě by se mohlo zlepšit. Logicky by se mělo zanechat auto na parkovišti pod sjezdovkou, dát si lyže přes rameno a na běžeckou stopu o pár set metrů dále jít pěšky po krajnici. Jsou však i ti, kteří svým autem rozjždí na kraji silnice půlku stopy a parkují až v lese. Zřejmě si tito sportovci nejsou vědomí toho, že kvůli svému pohodlí působí problémy dalším.

Především ale by si každý běžkař měl uvědomit, že se pohybuje na cizím pozemku, kde třeba i myslivec potřebuje projet, aby přikrmoval zvěř, nebo lesníci, kteří chtějí vykonat svou práci. Stopa ani území nepatří vám!

Jste vítáni!

Pokud rádi běžkujete, Nová Lhota vás upřímně vítá. O podmínkách najdete aktuální informace na facebookové stránce *Kopanice v pohybu*. Přečtěte si i pravidla zveřejněná na panelu u parkoviště pod sjezdovkou. Ale především se chovejte ohleduplně k dalším uživatelům krajiny a k místu, kde se pohybujete.

Jan W. Jongepier

Zájem o zimní turistiku u Nové Lhoty (Foto Antonín Vrba)

Malanský hrant

Malá Vrbka je sice nejmenší obcí Horňácka, ale v posledních několika letech je velmi aktivní a při každé návštěvě nás čeká něco nového. Změny jsou patrné i v okolí cesty na Vojšické louky, které se stávají cílem stále více návštěvníků. Předloni byl opraven areál Horňáckého kosení, na několika místech se objevily nové informační tabule, které seznamují s přírodními i kulturními krásami nejbližšího okolí. Vyčištěna byla i část náletů kolem cesty.

Od letošního jara překvapí turisty i místní hned na konci obce směrem nahoru po žluté značce opravdový unikát – malanský hrant (pro ty mladší: napajedlo pro dobytek)*. Stával zde pravděpodobně po staletí, protože je umístěn doslova u vstupní brány na rozlehlé květnaté louky, které poskytovaly seno hned několika horňáckým obcím. Vedle místních se zde zastavovali hospodáři i z Hrubé Vrbky, Kuželova, Lipova, Louky a Velké nad Veličkou. Měli zde poslední příležitost napojit koně a krávy cestou na louky, stejně jako si zde mohli odpočinout při návratu z kosení nebo při svážení sena.

Zároveň sloužil hrant jako zdroj vody i místním, protože zbudování vlastní

studny bylo dříve velmi nákladné a ne každý si ho mohl dovolit. Samozřejmě se okolí vodního zdroje stalo oblíbeným místem her dětí a setkávání sousedů, jak vzpomínají pamětníci.

Nynější tesaný dubový hrant je starý nejméně 150 let a pochází z Kuželova. Při jeho umístění byla kvůli delší životnosti zvolena „suchá“ varian-

ta, i tak je ale jeho návštěva mimořádným zážitkem a připomínkou dávných časů. Hrant je doplněn turistickým přístřeškem, celé prostranství pak dotváří kříž, který zde byl obnoven před dvěma lety.

Libor Ambrozek

* Slovo hrant, stejně jako mnoho dalších slov ze slováckého nářečí, pochází z němčiny. Jihoněmecké slovo *Grand* znamenalo koryto či žlab ke krmení a napájení dobytka.

Foto Libor Ambrozek

Recenze

Primáš ze Žitkovej

Každý etnografický region charakterizují výrazné osobnosti činné na poli lidové kultury. Pokud se budete zajímat o folklor Moravských Kopanic, nelze pominout postavu primáše lidové muziky Kopaničár.

Jan Rapant, rodák ze Žitkové, se usadil v sousedním Starém Hrozenkově. Jak by to s tamní lidovou kulturou bylo bez dlouholetých aktivit Jana Rapanta a jeho ženy Marie, těžko povědět. Jisté je, že by byla o mnohé ochuzena. Nově jejich zásluhy přibližuje autorská publikace nazvaná *Primáš ze Žitkovej* (nakladatelství Albert 2020), kterou si Jan Rapant nadělil k osmdesátým narozeninám.

Poměrně útlá kniha (128 stran) zaujme na první pohled. Na přebalu vidíme kresbu muzikanta v kopaničářském kroji a obrysy krojových výšivek. Starosvětsky působí i použitý krasopisný font. Barevné ladění publikace je celkově tlumené a nesnaží se poutat pozornost za každou cenu. Už při letmém listování však kniha čtená-

ře chytne za srdce. Výtvárné pojetí slovenského grafika Jana Karlíka je citlivé i nápadité.

Kniha je přehledně členěná a obsahuje řadu fotografií, kresbiček a ilustrací. Třešnickou na dortu jsou přetisky notových záznamů kopaničářských písní. Takže, když si čtete, jak budoucí primáš vyrůstal na dohled od horenký Chabové, zároveň si tuto ikonickou kopaničářskou píseň můžete zazpívat... Vnitřní přebal knihy je navíc opatřen mapovým náčrtem okolí Žitkové s vyznačením názvů místních částí, o kterých se v knize píše.

Vzpomínání Jana Rapanta na dětství, studium, vojančení i léta učitelské

činnosti je prosté stejně jako jeho autor. Tato kniha nemá ambice být sebechvalným ohlednutím za prožitou minulostí. Naopak. Ve své prostotě a estetické souladnosti na čtenáře působí jako testament svědčící o naplněném životě tvůrčího člověka. Při čtení máte pocit, že jste se ocitli na návštěvě u morav-

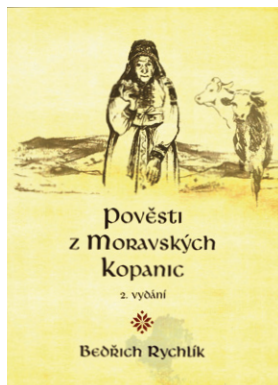
ského venkovana, že jste obklopeni mozaikou krojových výšivek, na stole jiskří karpatská slivovička a další smysly vám probouzejí tóny kopaničářských písniček.

Přijměte pozvání na tuto čtenářskou besedu a zazpívejte si s Janem Rapantem: *Horenka Chabová, kebys byla moja, dal bych ca okovac železom dokola, železom dokola, žlutým plechom obic, horenka Chabová, ty moja mosíš byc.*

Petr Slinták

Publikace o Kopanicích

V posledních letech vyšlo několik knih, které se věnují Moravským Kopanicím či přímo fenoménu žitkovských bohyní. Nárůst zájmu o tuto tematiku odstartoval nepochybně román Kateřiny Tučkové *Žitkovské bohyně* vydaný v roce 2012. Ne každému možná vyhovuje její románové zpracování, zájemci však mohou najít i další publikace, které se Kopanicím či bohyním věnují i z jiných úhlů pohledu. Zde přinášíme stručný přehled některých knih vydaných v posledních letech.

Pověsti z Moravských Kopanic
(Bedřich Rychlík 2021 – 2. vydání, 120 str.)

Kniha od rodáka ze Starého Hrozenkova, která poprvé vyšla v roce 2001. Čtenáři v ní najdou pověsti, pohádky a vyprávění, které autor sbíral dlouhá léta mezi obyvateli Kopanic. Knihu doprovází ilustracemi výtvarnice Olga Vlasáková.

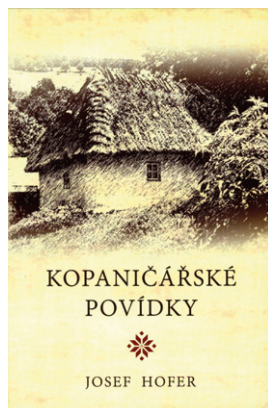

Žitkovské bohyně - Lidová magie na Moravských Kopanicích
(Dagmar Dobšovičová Pintířová 2020 – 3. rozšířené vydání, 157 str.)

Kniha vznikla na základě diplomové práce, kterou autorka zpracovala v devadesátých letech. Práce byla založena na terénním výzkumu. Čerpala především z osobních setkání a rozhovorů s bohyněmi Irmou Gabrhelovou a Kateřinou Hodulíkovou.

Kopaničářské povídky
(Josef Hofer 2021 – 2. vydání, 304 str.)

Kněz Josef Hofer působil na Kopanicích od roku 1910 do roku 1920. Pobyt mezi Kopaničáři jej inspiroval k sepsání tří knih pojednávajících o jejich životě, jednou z nich jsou Kopaničářské povídky (poprvé vyšly v roce 1923). Povídek je v knize dvacet jedna. Sepsal a vydal vlastním nákladem také knížečku *Bohyně na Žitkově* (1913), která je otištěna v publikaci Vlastimila Hely nazvané *Tajemství bohyní na Žitkově*.

Žitkovské čarování
(Jiří Jilík 2013 – 2. vydání, 258 str.)

Dílo nese podtitul *Pravdivý příběh žitkovských bohyní*. Autor je vystudovaný učitel, známý regionální novinář a spisovatel. Knihu tvoří dvě části, *Žitkovské bohyně* a *Žitkovské čarování*, které původně vyšly samostatně. Jilík čerpá jednak z osobních vzpomínek na Irmu Gabrhelovou, kterou několikrát osobně navštívil, a také z různých historických pramenů, článků a literatury, které byly o bohyních napsány jinými autory.

Tajemství bohyní na Žitkově - Mýtus, legendy a skutečnost
(Vlastimil Hela 2017, 339 str.)

Autor pochází z Bojkovic, na Žitkově se narodil jeho pradědeček. V knize se zaměřuje hlavně na život a dílo faráře Josefa Hofera, který na Kopanicích působil na počátku 20. století.

Čarovný kraj
(Jiřina Pilátová 2020 – 4. upravené vydání, 144 str.)

Kniha vzpomínek na dětství prožité na Žitkově. Vzpomínky doprovází krásné ilustrace Tomáše Diblíka.

Návrat žitkovských bohyní
(Vlastimil Hela 2021, 279 str.)

Kniha tematicky volně navazuje na jeho předchozí o žitkovských bohyních. Je i o hledání paralely lidové magie a léčitelských a řemeslných tradic jinde ve světě – na východním Slovensku, v Polsku a na Zakarpatské Ukrajině.

Kniha **Janko Rapant - Primáš ze Žitkovej** je recenzovaná na str. xx.

Uvedené knihy je možné objednat na Informačním středisku pro rozvoj Moravských Kopanic, o.p.s., email: iskopanice@razdva.cz, tel.: 572 696 323, www.iskopanice.cz. Zasíláme je i poštou.

Renata Vaculíková
Starý Hrozenkov

O tom, kde se na Zemi vzaly vážky

Část druhá: Cesta

Během dne se kraj kolem Odony pomalu měnil. Již zmizel domovský vlhký les plný tůní a močálů a potok byl teď jedinou vodou široko daleko. Stromy zde byly menší a jejich porosty světlejší. Než přišla tma, uletěla obrovský kus cesty a na noc se skryla pod odchlíplou kůru starého topolu, který jí alespoň trochu připomínal domov.

Sotva se rozednělo, pokračovala Odon ve své pouti. Letěla bez odpočinku a pozdě odpoledne konečně doletěla k prameni Průzračného potoka a vzápětí se ocitla na Posledním vrchu.

Byla překvapena, ještě nikdy neviděla otevřené prostranství. Před ní až k obzoru se rozkládala zvlněná krajina, porostlá jen řídkou trávou. Žádný potok nebo tůň, nikde ani jeden strom. Úplně vzhledu se táhla pochmurná hradba Temného lesa. Až do tmy hleděla Odon na tu neuvěřitelnou krajinu a odpočívala.

„Dál, přes tu pláň, musím letět v noci. Nejsem zvyklá na sluníčko, a to by mne během dne umořilo.“

Brzy se ochladilo a na nebi se mihotaly myriády hvězd. Jejich světlo však bylo slabé a krajina pod kopcem se zahalila tmou, do níž se Odon odvažně vrhla. Zprvu to bylo jednoduché. Letěla z kopce k jeho úpatí a potom zamířila na západ. Přes rovinu to bylo již horší. Pod ní stále jen tráva, žádná změna, žádný orientační bod.

„Letím správným směrem?“ ptala se Odon sama sebe. „Ale ano, určitě“, odpovídala si chlácholivě. „Podívej se tamhle na ty dvě velké hvězdy. Musíš prostě mířit stále mezi ně.“

Letěla celou noc a za svítání přiletěla na okraj Temného lesa. Byl to divný a studený les. Na zemi nebylo jediné travičky. Nikde ani keř nebo květina. Jen několik hub a mrtvé dřevo. Stromy byly štíhlé a vysoké a opravdu měly místo šťavnatých listů jen tuhé pichlavé jehlice. Čím hlouběji do lesa vnikala, tím byl les hustější a temnější. Co na tom, že slunce už dávno vysvitlo. Tady byl pořád pozdní večer. Po chvíli bylo jisté, že zabloudila. Když už zmatená Odon nevěděla kudy kam, spatřila na hniající houbě sedět černou mouchu. Hned k ní zamířila a oslovila ji:

„Dobrý den, sestřičko, prosím o radu. Hledám hrad zlého Morima.“

„Nejsem tvoje sestra, to bych si vyprosila!“ otřásla se odpozem ta chlupatá moucha. Hned nato však překvapivě vlídně pokračovala. „Neber to ve zlém, ale já prostě tak ošklivá jako ty přece nejsem! Že?“ A pak pokračovala „Hrad je kousek odtud tímto

směrem, ale dostat se do něj se ti nepovede, šeredko bělavá! Hrad hlídají Morimovi roupci. Ta čeládka vražedná k hradu nikoho ani na dohled nepustí. A přitom se pod hradbami válí takové dobroty,“ dodala moucha smutně a znovu se pustila do hničící houby.

Odon poděkovala a za chvíli již opravdu uviděla torzo ohromného buku, provrtané mnoha černými otvory, Morimův hrad. Jen uletěla dalších pár metrů, uslyšela sílící bzučivý jekot. Během chvíličky na ni ze všech stran začali naletovat velicí roupci. Černožluté a chlupaté obří mouchy s velikými vypoulenými

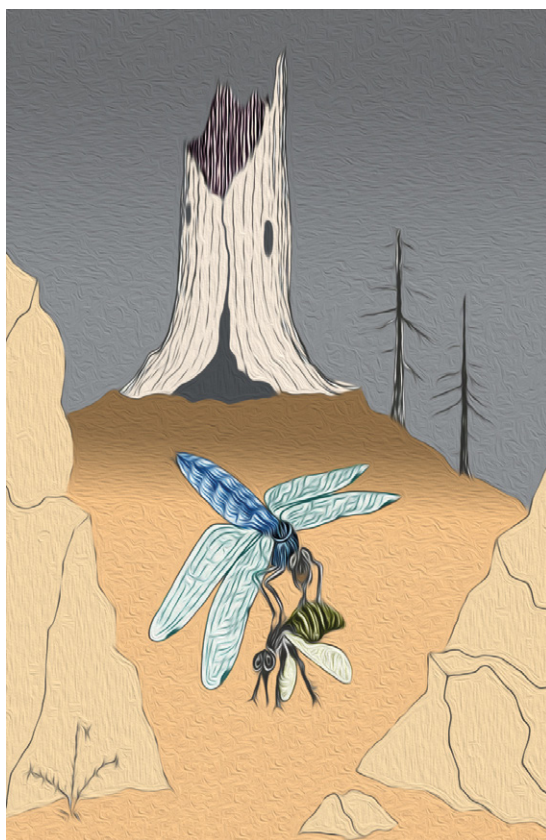
očima a s dlouhými, jako meč ostrými sosáky. Byli to náramní letci, hotoví akrobati. Útočili najednou ze všech stran a bezbranné Odoně nezbylo než hledat úkryt na zemi mezi kamením. Ale ani to nepomohlo. Z puklin a děr se vyřítili černí bojovní mravenci a Odon byla v mžiku obklíčena. Konec byl neodvratný. V tom se mezi stromy prodrál jediný sluneční paprsek a na kratinkou chvíli se zatřpytil na měnícím kroužku, který dostala od šlechtného Orobina. Odon okamžitě pochopila, že právě teď na něj přišla řada. Než jej sňala a odhodila, vyslovila své přání. Přála si, aby se stala lepším letcem a bojovníkem, než byli ti ohavní roupci.

Zablesklo se, země se zachvěla a v ten okamžik tu místo bělavé a křehké jepice byla velká modrá vážka s nádhernými křídly a silnými kusadly. Jak se kroužek kutálel po zemi, každou otočkou se objevila další vážka. Rovných deset jich nakonec bylo a společně se

vznesly k boji. Za chvíli byla země pokryta poraženými roupci, k veliké radosti věčně hladových mravenců. Sotva byla Morimova garda zničena, vnikly vážky do Morimova hradu jako vzdušný vír. Než se kdo nadál, odnášela Odon svou matku, bělostnou Efemeru, na svých širokých zádech z hradu ven.

Nebylo nikoho, kdy by silným vážkám zabránil ve zpáteční cestě na východ, a tak, než se slunce opět překulilo přes západní obzor, doletěly sestry až na vrchol Posledního vrchu. Celou noc odpočívaly u pramene Průzračného potoka a druhého dne doletěly zpět k Odonině rodné tůni. Efemera se potom stala ženou sličného Orobina. A vážky? Ty strážejí mír a bezpečí Lužní krajiny až dodnes.

Pavel Bezděčka
(text a ilustrace)

Podzimní soutěž o tričko

Jak dobře se vyznáš v houbách? Napiš nám správné odpovědi na otázky a vyhraješ tričko s bělokarpatským motivem.

Kvíz

1. Houby patří mezi ...:

- a) rostliny
- b) živočichy
- c) ani rostliny, ani živočichy

2. Pomocí čeho se houby rozmnožují?

- a) podhoubí
- b) výtrusů
- c) hyf

3. Houbu, která se živí mrtvým dřevem a listím, nazýváme ...:

- a) parazit
- b) saprofyt
- c) symbiont

4. Do říše hub zařazujeme také ...:

- a) řasy
- b) mechorosty
- c) lišejníky

5. Přibližně kolik druhů hřibovitých hub roste v České republice?

- a) 25
- b) 55
- c) 85

C

A

6. Která z těchto hub je jedovatá?

- a) muchomůrka růžovka - *muchotrávka červenkastá*
- b) hnojník obecný - *hnojník obyčejný*
- c) bedla hřebenitá - *bedlička páchnuca*

7. Co je to mykorrhiza?

- a) soužití hub a dřevin
- b) kořenový systém hub, tedy podhoubí
- c) mikroskopem viditelné prvky hub

8. Kterou z těchto částí nenajdeme u žádné houby?

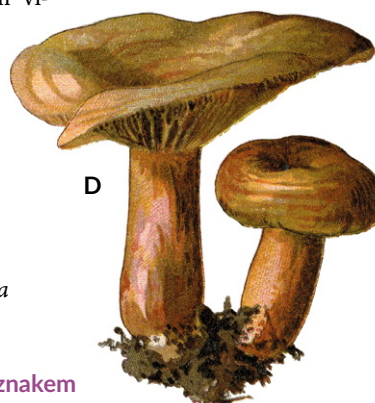
- a) třeň - *hlúbik*
- b) pochva - *pošva*
- c) semena

9. Nejtypičtějším znakem ryzců - rýdzikov je ten, že ...:

- a) mají klobouk s tmavšími kruhy
- b) vylučují šťávu - „mléko“
- c) jejich dužnina po oříznutí červená

E

D

F

10. Který z těchto druhů hub je chráněný jak v České republice, tak i na Slovensku?

- a) muchomůrka císařská - *muchotrávka císařská*
- b) hřib satan - *hrīb satanský*
- c) voskovka granátová - *lúčnica granátovočervená*

G

Ilustrace PNGWing

Odpovědi na deset otázek zašlete do **31. března 2022** na email casopis@bilekarpaty.cz nebo poštou na adresu:

ZO ČSOP Bílé Karpaty
redakce časopisu Bílé - Biele Karpaty
nám. Bartolomějské 47
698 01 Veselí nad Moravou

K odpovědi napište druh (dámské/pánské) i svou velikost trička (např. S/M/L/XL/XXL).

Jeden vylosovaný výherce obdrží tričko s motivem Bílých Karpat (dle vlastního výběru z nabídky v našem e-shopu – připiš svůj výběr k odpovědím) a předplatné časopisu Bílé - Biele Karpaty na jeden rok.

Správné odpovědi z minulého čísla 1/2021:

1. b, 2. a, 3. c, 4. a, 5. c, 6. c, 7. b, 8. b, 9. a, 10. c.

Tajenka doplňovačky: Starý Hrozenkov.

Výherce soutěže: Linda Zapletalová (Staré Město u Uh. Hradiště).

Poznávka

K obrázkům A–G přiřaďte tyto názvy hub:

1. holubinka - *plávka*, 2. hlíva, 3. kozák, 4. liška - *kuriatko*, 5. muchomůrka - *muchotrávka*, 6. penízovka - *plamienka*, 7. ryzec - *rýdzik*.

Bílé - Biele Karpaty

Předplatné prosím uhradte vydavateli ZO ČSOP Bílé Karpaty,
číslo účtu: 1442785399/0800, variabilní symbol: 1111.
Do zprávy uveďte „časopis BBK“ a vaše jméno.

Bližší informace najdete na csop.bilekarpaty.cz.

Cena předplatného:
Česká republika 100 Kč
Slovensko 200 Kč

Bílé - Biele Karpaty

časopis moravsko-slovenského pomezí
2/2021, 26. ročník

Vydavatel:

ZO ČSOP Bílé Karpaty
nám. Bartolomějské 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel: +420 518 326 470
e-mail: casopis@bilekarpaty.cz

Spolupracující organizace:

Správa CHKO Biele Karpaty, Nemšová
Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty,
o.p.s., Veselí nad Moravou
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR,
Regionální pracoviště Správa CHKO Bílé
Karpaty, Luhačovice

Redakční rada:

Libor Ambrozek, Pavel Bezděčka,
Zuzana Černá, Tomáš Hamrlík,
Jan W. Jongepier (šéfredaktor),
Jana Ličeníková, Marie Petřů,
Katarína Rajcova, Jitka Říhová, Petr Slinták

Grafika a sazba: David Jongepier

Tisk: Tiskárna Didot, spol. s r.o.

Rozšiřuje: Mediaprint & Kapa

Koordinace distribuce:

Vydavatelský servis „Říha“

Inzerce a předplatné: Jitka Říhová

Reg. č. E 7428, ISSN 1211 – 3638,
vychází 2x ročně, náklad 2300 ks,
cena 50 Kč (DPH 10 %) / 2 EUR.

Čitatelia na Slovensku môžu predplatné
vo výške **8 EUR na rok** uhradiť poštovou
poukážkou na adresu:

Občianske združenie Pre prírodu,
Mierové námestie 29, 911 01 Trenčín,
tel.: +421 326 598 387,
e-mail: katarina.rajcova@sopst.sk.
Do správy pre príjemcu uveďte „časopis BBK“.

Poděkování

Letos se nám bohužel nepodařilo získat prostředky ze státních zdrojů, proto obzvlášť děkujeme všem obcím, firmám, předplatitelům a příznivcům našeho časopisu za projevenou přízeň a finanční podporu (řazení dle abecedy):

Mecenáši časopisu Bílé - Biele Karpaty (podpořili částkou 4000 Kč a více):

Český svaz ochránců přírody (Praha), Kongregace sester nejsvětější svátosti (České Budějovice), NET4GAS (Praha).

Patroni časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 1000–3999 Kč):

HaDivadlo (Brno), Obec Javorník, Obec Újezd, Filip Kostelecký (Brno), Ing. Aleš Máchal (Brno), Radim Pešek (Bojkovice), Lumír Schejbal (Brno).

Podporovatelé časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 500–999 Kč):

Dagmar Čechová (Veselí nad Moravou), Milan Dolínek (Koryčany), Jiří Gajda (Strážnice), Antonín Hájiček (Lišany u Rakovníka), Petr Havlík (Mutěnice), Helena Hrdličková (Velká nad Veličkou), Kamila Chaloupková (Rádlo), MUDr. Petr Kaňovský (Vranov u Brna), Hana Kosířová (Strážnice), Lenka Nazarejová (Ratiškovice), Michal Stránský (Staré Město u Uh. Hradiště), Ivan Strítěský (Prostějov), Milan Šašinka (Brno), Božena Šebestová (Frýdlant nad Ostravicí), Zdeněk Ševčík (Pitín), Alena Válková (Hodonín).

Přispěvatelé časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 200–499 Kč):

ARVITA P spol. s r.o. (Otrokovice), Slováké muzeum v Uherském Hradišti, Jarmila Barboříková (Štítná nad Vláří), Ing. Martin Hornák (Suchá Loz), Ing. Miroslav Hudeček, Ing. Zdeněk Chatrný (Hodonín), Mgr. Jan Jagoš (Velká nad Veličkou), Jiří Kadlec (Napajedla), Ing. Julius Kodrík (Uherský Ostroh), Peter Kováč (Praha), Marie Kramná (Šumice), Anna Krhovská (Radějov), Petr Kučera (Brno), Josef Navrátilík (Nová Lhota), Jaromír Neužil (Brno), Stanislav Oborný (Strážnice), Šárka Otradovcová (Staré Město u Uh. Hradiště), Zdeněk Pek (Valtice), Michal Ptáček (Brumov), Aleš Sumec (Brno), František Šišlák (Horní Lideč), Jindřich Šmiták (Brno), Marie Tejklová (Bzenec), Věra Tománková (Jestřabí), Marie Ušáková (Bojkovice), Pavel Vařecha (Lipov), Karla Vincencová (Brumov-Bylnice), Pavla Záhumenická (Bohumín), Jaroslav Zámečník (Holice).

Redakce

Titulní strana: Ocún jesenní / Jesienka obyčajná (Foto Jiří Zerzáň)

Navštivte náš E-shop Bílé Karpaty na webu: www.eshopbilekarpaty.cz

Nevíte si rady? Zavolejte:
+420 518 326 470
Po - Pá 8:30 - 11:30 a 13:00 - 16:00

0 ks
za 0,00 Kč

Knihy

▼

Trička

▼

Budky a krmítka

▼

Regionální travní směsi

▼

Časopis Bílé - Biele Karpaty

▼

DVD / CD

▼

BIO Ovoce

▼

Korkové podtácky

▼

Kalendář

▼

Psačí pera

▼

Náušnice

▼

Dřevěné hry

▼

Kožené klíčenky

▼

Z naší nabídky

Vybrali jsme pro vás

Nejprodávánější

Akce

Novinky

Pojďte s námi do přírody!

Otevřeli jsme pro vás již stovku cenných lokalit.

Blíž přírodě

Objevte studánku, kde žijí mloči skvrnití.
Mločí studánka,
Myslík /
Frýdek-Místek

Porovnejte si délku skoku s blechou nebo jelenem.
Zásmucká Bažantnice
Zásmuky / Kolín

Otužte se v přírodním knajpovišti.
Semanínská stezka,
Semanín /
Ústí n. Orlicí

Bivakujte v zaniklé osadě.
Umíř, Plachtín /
Plzeň – sever

Poučte se o jediné lokalitě kriticky ohrožené byliny kandík psí zub v ČR.
Medník, Hradištko /
Praha – západ

Pozorujte až 160 druhů ptáků.
Rezervace
Štěpán,
Děhylov /
Ostrava

Pohrajte si s vodním mlýnkem.
Capartické louky,
Capartice /
Domažlice

Obejděte s námi celý Svět.
Cesta kolem
Světa, Třeboň

Učte se poznávat přírodu nejen očima.
Les plný smyslů,
Krásná Lída / Děčín

Podívejte se na líhniště pro hady a ještěrky.
Mokřadní louka Kolo,
Slavkov /
Uh. Hradištko

S Českým svazem ochránců přírody jsme v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě zpřístupnili veřejnosti již stovku přírodně cenných lokalit.

www.net4gas.cz

Přesvědčte se na www.blizprirode.cz
a vyrazte rovnou do přírody!

OCHRANA BIODIVERZITY

Zachování a obnova druhové rozmanitosti – péče o cenné biotopy, podpora ohrožených druhů rostlin a živočichů včetně propagace jejich ochrany – patří mezi základní poslání Českého svazu ochránců přírody. V současné době jsou tyto aktivity zastřešeny otevřeným národním programem ČSOP Ochrana biodiverzity.

V rámci programu probíhá například mapování výskytu orchidejí, vážek, ptáků, obojživelníků, velkých šelem, ale také třeba starých a krajových odrůd ovocných dřevin.

Kromě mapování, které přináší cenné informace umožňující jejich efektivní ochranu, jsou realizovány i rozmanité činnosti podporující konkrétní druhy organismů. Tradiční činností je vyvěšování, čištění a opravování budek a hnízdních podložek pro dravé i zpěvné ptáky, čápy či netopýry. V období tahu obojživelníků jsou zajišťovány desítky úseků silnic a přenášeny tisíce jedinců. Pro plazy jsou budovány a obnovovány suché kamenné zídky, pro ledňáčky upravovány břehové úseky podél vodních toků.

O důležitosti a možnostech ochrany jednotlivých druhů se veřejnost má možnost dozvědět na odborných seminářích, terénních exkurzích, výstavách či z řady metodických i jiných publikací.

Bližší informace o programu ČSOP naleznete na webových stránkách www.biodiverzita.csop.cz, či vám je rádi poskytneme na telefonním čísle 222 516 115.

Národní program Ochrana biodiverzity podporují:

Ministerstvo životního prostředí

Generální partner Ochrany biodiverzity